Geographi och Statistik öfver Sverige och Norrge

Förord till den elektroniska utgåvan

Under arbete...

G e o g r a p h i

O C ll

Statistik

öfver

A

Sverige och Norrige.

Utgifven tf

G. A. Silverstolpe.

^STOCKHOLM, tryckt hos A. Gadelius, 1819.Högborne Furste > Nådigste Herre!

Eder Kongl. Höghet tillegnar jag i underdånighet en bok, ämnad att bibringa den ungdom, hvilken Eder Kongl. Höghet en gång skall regera, dcallmännaste kunskaper om deras Fädernesland och det Rike, som dermed står i broderlig förening. Öfvertygad, att en vidgad kännedom af Scan-dinavien, dess naturliga beskaffenhet, dess intressen, och de goda lagar och inrättningar, som stadga dess inbyggares sjelfständighet och frihet, framför allt skall, bidraga att väcka och rot-fästa kärleken till Fäderneslandet och det inbördes förtroende, som bör lifva dess inbyggare, har jag önskat att sprida den under skyddj af den Furste, hvars kärlek för sina tillhörande iolk skall blifva det mest hänförande efterdöme för dess blifvande undersåtare.

Med djupaste trohet och nit framhärdar

Eder Kongl. Höghets

Vnderdlnigste, tropligtigste tjenar*

G. A% SlLVÆ&ST QLtX,Företal.

Sedan Sverige och Norrige numera äro förenade under en Konung, har jag ansett dessa bàgge rikens geographiska och statistiska kännedom så vigtig för Svenska medborgare, att jag trott ander-visningen deri i våra allmänna Skolor hora Ung. dornen gemensamt meddelas. Att Statistikens stu-dinm lämpligast förenas med -Geographiens, lärer ej vidlöftigt behöfva bevisas. Alla dess uppgifter stå i omedelbart sammanhang med landets physiska beskaffenhet och dess politiska form. Då Historien beskrifver dessa formers skiften, tillhörer det densamma att visat huru landets närvarande belägenhet b Hj vit stadgad. I förening med Geographien framställes lämpligast taflan af det närvarande verkliga forhållandet.

Sedan barnet inhämtat den allmänna Geographiens första grunder, och besitter förmågan att vägleda sig på char t an, samt föreställa sig de der framställda foremålen och deras inbördes forhållan-den, då först kan Special'Geographiens studium tned fordel begynnas. Kännedomen af Fäderneslandet måste dervid först väcka uppmärksamhet. All Geographi blir, ju mera den specialiserar♦ allt mer och mer topographisk. All Topographi hvilar på bestämmandet af vissa hufvudpunkter, som utstaka orternas låge och ländighet. Bergssträckor och vat-

tudrag utgöra de allmännaste och mindst ombytliga grundlinierna for uppfattandet af ett lands beskrifning. Efter bestämningen af Sveriges geographi-.ska läge pä jordklotet har jag derföre begynt dess enskilda beskrifning med uppgiften af de bergs sträckor , som genomskära Sverige, och de vattudrag, som ifrån dem uppkomma, hvarigenom landet af naturen är fördeladt i särskilda dalar omkring vattu-dragen och mellan bergsgrenarna. Denna ett landsnaturliga och varaktiga fördelning bor vara händ, tnnan man underrättar sig om den tillfälliga politiska. I allmänhet beror denna sednare aj den förra , och Vid undersökningen om ett lands physiska beskaffenhet är det endast efter denna naturliga fördelning man kan vägleda sig till några allmänna kunskaper.

1 politiskt afseende har Sverige en dubbel in-delning, nemligen en i Landskap, åldrig och sannolikt härledd ifrån inbyggarnes första bosättningar t och en i Län, Stift nu m. helt och hållet beroend» af styrelsens inrättning. Den förra hörer till den egentliga Geographien, då ortbeskrifningen derefter lämpligast kan inrättas. Den sednare, jemte alla dermed, i sammanhang stående underjör delning ar, hörer till Statistiken, såsom lämpad efter nu gällande foreskrifter for landets förvaltning.

Den topographiska beskrifningen öfver ett land kan utan tvifvel drifvas till den ytterligaste utför-lighet: men det inses lätt, att sådant ej kunnat va-ra föremålet för detta arbete. Här framställas en-däst grundlinierna för ett system: teckningen af en tafla, som måste finnas, innan dess detailer ut-arbetas. Hvar och en, som har denna teckning när-varande för sin föreställning, kan vara i stånd att tf t er böjelse och behof samla materialier och ut för ß de mindre delarna af taflan. Det är egentlige» härpå jag velat fästa de läsares uppmärksamhet, 5om vid ungdomens undervisning komma att begagna sig af denna lårobok. mera de forma att göra dessa grundlinier i sitt sammanhang åskådliga flr lärjungen, desto redigare blifva hans begrepp , och med desto större lätthet skall han framdeles, om han det åstunda* eller i sitt yrke behöfver , sjelf vägleda sig till fullständigare kunskaper. Den bifogade chartav är utarbetad efter bokens plan, och sä fuHstdndig, som man möjligtvis i ensä liten scala kunnat åstadkomma. ^ En skicklig litrar e kan lätt öfva lärjungens åskådning, dels derigenom att han efter en rigtig method låter honom sjelf upprita chartan efter här gifna, bestämningar, dels då han profvar hans minne genom ständig« frågor om orters inb Sr des forhållande i ajseende pà låge och beskaffenhet.

De hufvudämnen, hvarvid jag i statistiskt afseende fästat wigt äro följande: Landets luftstrek, hvaraf i det hela dess fruktbarhet beror. Att dessa ämnen ej med fullkomlig noggrannhet kun-nat framställas, följer deraf, att det bort grunda sig på en mera speciel topographi, än här kunndt meddelas. De allmännaste uppgifterna igenfinnas dock här, och leda till de allmänna uppgifterna om landets befolkning, samt inbyggarenas olika lefnadssätt. Grundegendomens fordelning, ehuru cn följd af politiska får fattningar, har härefter måst komma i betraktande, och det har först varit efter framställningen deraf, som man kunnat uppgifva de allmänna underrättelserna om landets Producter och Näringar. Men allt hvad som rörande dessa ämnen här förekommer, kan egentligen ej anses annorlunda, än som anledningar for lärjungar att fästa sin uppmärksamhet på de hufvudomständig• heter man bor undersöka, for att känna ett lands statistik. Det tillhör en skicklig lärare att underrätta honom, i hvad mån dessa forhållanden kunna vara och äro ombytliga under tidens fortskridands lopp och föränderliga omständigheter. Efter denna allmänna kännedom om landets beskaffenhet, ledes man till undersökning om vilkoren för inbyggarenas samfunds-förhållanden t eller landets styrelse. Hufvud - foremål, som dervid komma i betraktande, äro landets värdighet i förhållande till andra stater • dess grund • författning, den verkställande magtens inrättning i alla dess grenar, hvartill hörer landetsindelning i afseende pä förvaltningen i LM och Stift, jemte Undervisningsverken, och i afseende pu Lagski]pningen, i Lagsagor och Domsagor m. ni., samt slutligen inrättningen af landets försvarsverk. En allmän kännedom om stadgarna for statens ut-gifter och inkomster fullbordar uppgiften af det förent ål, dit Statskunskapen sträcker sig, hvartill slutligen är bifogad en uppgift af de inom landet stijtade Riddare- ordnar, samt Landets och Landskapens vapen.

Sa vidt jag kunnat erhålla fullständiga och pålitliga uppgifter om Norrige, har jag sokt hur framställa dem efter samma plan. De olikheter, som dervid förekomma, förklaras lätt af dem som endast historice känna de olika vilkor, hvarunder dessa bägge Riken småningom blifvit bildade och stadgade. Det röjer sig öfven lätt för lärjungen under ett fortsatt historiskt studium, men är af ingen vigt att här framställas, dä ändamålet med denna lärobok endast år att meddela en allmän öfversigt öfver bagge Br ådra - Rikenas närvarande beskaffenhet och

inrättning.

Ofelbart skola skicklige lärare, under nyttjandet af denna lärobok, deri upptäcka åtskilliga bru ster. De som hysa ett rent nit får saken skola, utan att klandra mig, fylla, dem med sina egna kunskaper. Jag skull vara nöjd, om den af mig uppgifna methoden leder till att bibringa lärjungen tnera sammanhängande geographiska och statistiska kunskaper, än af våra vanliga register • lika läroböcker i dessa kunskaps-grenar hittills kunnat inhämtas»SVERIGES GEOGRAPHL

Sveriges. Låge,

overige är beläget i den verldsdel, som kallas Eii-ropa. Mellan 28° 49och 41 ° 49' längd, räknadt efter Ferré meridian, samt 550 20' ocb 69° 4' nordlig bredd, igenfinnes detta land pä Jordgloben. , Det Utsträcker sig ifrån norr till sydvest, i en längd af 148 I Svenska mil; tnen är af olika bredd : smalast i norr, utvidgar sig ungefärligen midtpå, och fortfar, således, till dess det emot söder åter aftager och slutas i ert smal spets. Landets areala innehåll, när de större öarne inbenëknas, utgör 3,3? i Svenska qvadratmil.

Norr om Sverige ligger en del af Norrige t hvilket land utbreder sig vidare i norr , ända till Nordcap och Nordkyn, som äro det Europeiska fa-ata landets mest nordliga landuddar. Norrige omgifver sedan Sverige på den "horra och vestra sidan, ända ned till omkring nordlig bredd, och skiljes derifrån genom den stora fjällryggen Kohlett, •Uer Seveberget, hvarifrån alla bergsryggar, både i

tSverige och Norrige, utgrena sig. Nedanför Norrige är Sveriges vestra kust begränsad af Nordsjon och den vik deraf, som kallas Kattegatt, samt skil-jes vid dess slut, genom Öresund, ifrån de Danska öarna, hvarefter Östersjön begynner , och omgifver sä väl det öfriga af Sveriges vestra , som heh dess södra och östra kust. Söder om Sverige, på »ndra sidan om Östersjön > ligger Tyskland, Preussen och Pohlen. Östersjön upptränger på Sveriges östra kust, genom den viken , som kallas den Bottniska, i norr, ända till inemot 66 ° nordlig bredd. På fasta landet begränsas Sverige der-ofvanför i öster af Rysslands Provinser , hvarifrån det skiljes af Torneå elf, och den deri inflytande Muonio elf. På andra sidan, öster om Bottniska viken, ligger Finland, som lyder under Ryssland, och i öster och söder, omkring den derunder åt ester intrångande Finska Viken , är Ryssland beläget. Hela den Landtunga eller Halfö, som sålunda sträcker sig mellan Ishafvet, Nordsjön och Österisjön, kallas med ett gemensamt namn Scandi-navien , och på ömse sidor af Bergsryggen Köhlen, som ifrån norr till södtr genomlöper denna landtunga , ligger på vestra sidan Norrige och på den ©strå Sverige.Sveriges beskaffenhet i afseende päj landets yttre form.

Berg*

Under 63° nordlig bredd, på gränsen mellan Norrige och de Svenska landskapen Jämtland och Herjeådalen, ligger en fjällknuc kallad Helagsfjällen , hvarest fjällryggen Köhlen äf högst, hvarifrån de största fjäüforgreningarne Utgå igenom Sverige och Norrige, och hvarest, 1 sammanhang dermed , källorna finnas for de största vattudragen inom bägge länderna. Ju mera man kommer norr åt, dess mera sånker sig bergsryggen, äfvensom den ät södra sidan blir allt lägre och lägre. Ät sydvest och sydost utgå de förnämsta grenarne; de förra ge-rom Norrige, mot Nordsjon , de sednare genom Sverige, mot Östersjön.

När man ifrån Helagsfjällen följer bergsryggen ät norr , sänker den sig vid Åsele Lappmark , bug-tar småningom åt nordost, stiger åter till betydlig högd i Luleå Lappmark , men mindskas, och 'sä godt som öfvergår till en landhögd, ju närmare man naJkas Ishafvet. När man åter följer samma bergsrygg söder åt, kommer man till en betydlig fjällknut, kallad Skyebofjallen. Der delar sig bergsryggen i tvänne grenar, åt vester och öster. Deri vestra grenen böjer sig inåt Norrige, kommer åter in i Sverige i Elfsborgs Län, under namn af Knipe-och Kropps-fjällen, samt följer Götha elfs vestra strand till Kattegat.Den östra grenen går genast i Svetige åt syd* ost, på gränsen mellan Wermland och Dalarne, derefter åt söder genom Nerike , följer sjön Wetferns vestra strand , kröker sig nedom denna sjös södra spets åt dster , men böjes i Småland ät sydvest in i Skåne , der den slutligen förlorar sig i sandslätterna.

De bergsgrenar, som ifrån den stora bergsryggen utgå åt öster, afskära Sverige och bilda dalar , hvilka slutta

emot söder , öster och sydost, ifrån Bergsryggen emot Östersjön , som omgifver Sveriges östra kust.

Af dessa bergsgrenar begynner den nordligaste och första vid fjället Ivarslen i Torneå Lappmark ; den andra vid fjället Sulitjelma i Luleå Lappmark» den tredje vid fjället ^Jogetjock, och den fjerde vid fjället JVikistjock, bägge i Piieå Lappmark. Dessa fyra bergsgrenar löpa nästan parallelt ät sydost, emot Bottniska Viken. Närmast den stora fjäll-ryggen bestå de af branta, snöbetäckta fjäll, men förvandlas , ju lägre de sänka sig , till höga, skogbevuxna bergsträckor, och slutligen, i den man de nalkas hafvet , till bergbJandade sandhedar , öfvertäckta med stora skogar.

Söder om dessa fyra bergsgrenar utgå i samma rigtning , ifrån Arefjäll, Lycksele fjällen, som un der loppet dela sig i tvänne grenar, hvaraf den ena går åt Westerbotten och kallas Stöttingsfjällen, den andra åt Ångermanland , samt ifrån Iribsfjtil let cb bergsgrea genom Jämtland, ocJi meilan Åß"germanland och Medelpad, Dessa bergssträckor äro de .högsta och brantaste inom Sverige , ända inemot hafsstranden. Det högsta berget i Sverige , Åreskutan kalladt , ligger i den stora fjällmassan norr om Helagsfjället, i landskapet Jämtland.

« . - - - ..... : f |fi

I sammanhang med den stora Helags • fjällknu-ten stå de höga fjellen Oviksfjäll , Axliogen , Serfi-Jjället och Klöjsjofjållet, jemte många flera, som här vore för vidiöftigt att uppräkna. Ifrån Oviks-fjället går en gren emot hafvet, norr om elfveö Ljungan, och ifrån Klöfsjöfjällen en, söder om samma elf.

Ifrån Shrebofjdllet uti Norrige utgår ändteligen den sista och sydligaste fjällgrenen , hv-ilken inöitt Sverige åtföljer gränsen mellan Herjeådalen och Dalarne, samt slutligen delar sig i tvänne befgs-grenar, hvilka å ömse sidor om Gefle draga sig It kusten. I dessa bergsgrenar träffas i början branta och hopträngda fjållstötar, men sedan höga, skogbevuxna bergssträckor.

Ifrån Skrcbfffjåuet gar en bergsrygg rakt i söder , hvilKen vänder åt öster in åt Sverige , och följer först gränsen mellan Dalarne och Wermland ; en gren deraf går sedan nedom Dalelfven, ofvanför Wesfmanland och Upland, är^da fram titø hafvet, vid Elfkarleby och Härnäs udde. Här nedanför Dalelfven» upphöra Ijallen, bergen få ett min. dre vildt utseende, och äfven de högsta ryggarne finnas betäckte med skog.Samma bergsrygg löper vidare åfc söder mellan Wermland, Westmanland och Nerike, hvarifrån, mellan sjöarna Wenern och Wettern , tvänne sidogrenar sedan utlöpa ät öster Den ena börjar pä skogen Tiveden, och löper söder om sjöarna Hjel-maren och Mälaren, till ett smalt näs nedanför So. dertelje, Ut till hafvet vid Landsort. Den andra, känd under namn af Kolmorden , följer Krå vikens norra strand, ut i skären. Bergen blifva numera icke särdeles höga , och äro till det mesta beklädda med skog.

Ifrån Tiveden fortsattes bergsträckan åt söder, löpande utmed Wetterns vestra strand , till nedanför dess östra spets , hvarest, vid Taberget, nedanför Jönköping, åter flera bergsförgreningar sammanstöta. i

En af dessa förgreningar löper åt öster , går Dorr om Ekesjö, följer den norra stranden af Emm-In , och böjer sig nedom Wimmerby åter åt norr , 5n i Östprgöthland, der den förlorar sig i Östgötha skärgård. Bergen äro i denna förgrening icke särdeles höga, men branta och kala, och de derimel-lan liggande dalarne mycket trånga.

En annan förgrening går ifrån Taberget ät ve-ster, och synes med den förra utgöra err bilte tvärs öfver landet. En gren deraf utgår åt norr i Westergötland, innefattande bergen Ålleberg, iMosseberg, Fårdalsberg, Billingen, och slutande vid \Venerns södra strand med Kinnekulle, samt Hunne' och Baliebergen.Flera grenar 16pa åt sydvest genom Wester-gotbiand och Halland, bestående mest af skogbevuxna berg-. En af dem löper utmed Nissa ån, ocb förlorar sig i jordkulfar och sandslätter, innan kusten vid Kattegat.

Med Taberget står äfven i förening Lufvcbcr• get, beläget i Småland , norr om Wexiö » hvarifrån några mindre bergsgrenar utsprida sig. En sådan löper rätt åt öster mot hafvet , söder om Emm*ån, ofvanför Calmar. En annan löper söder ät Blekin» gen, och slutas vid Listerhufvud. En tredje, kallad Hallands-ås, löper åt vester och sydvest, mellan Halland och Skåne , ofvanför Engelholm, åt Kattegat. 1 Skåne, der högderne bestå af Sand-Ssar, går en, kallad södra åsen, nordvest till Kullßn , der den äfven vid Kattegat slutas, och en, kallad Linderåds-åsen, kröker sig omkring södra delen af Skåne och slutas i trakten af Falsterbo vid Sundet. Betydliga stenhögder på denna ås

äro: Romele klint. in i lan-det, och Stenshufvud, vid Östersjön på Skånes östra kust, ofvanför Cimbrishamn.

I de flesta Rikets landskap förekomma en myckenhet sand- och grus-åsar, hvilka ej, i afseende pà fàget , synas stå i något sammanhang med bergen , utan efter all sannolikhet af vattnets fordna lopp blifvit bildade, och likassm omgifva de stérr? slätterna.Dalar och Vattudrag.

Mellan dessa bergstFäckor ligga,:

Torneå Dalen , längst i norr, mellan Torneå och Muonio elf, den Nortska fjällryggen , och den fjällsträcka, som ät sydost utgår ifrån Jvarsten. De mest norra trakterne äro uppfyllde af snöbetäckta fjäll, nedom hvilka bergen blifva lägre och bevuxna med skog. Marken är uppfylld med kärrÄ sandhedar och tata , vidsträckta skogar. Omkring vattudragen finnas dock goda betesmarker och bördiga ängar. Åt hafskusten blifver landet någorlun» da slätt.

De förnämsta insjöar i denna dat äro : Torneå Träsk , Raitasjaur, Kaj tum Tràsk och Kilpisjaur. Deras vatten ledas till hafvet genom Torneå elf, som, löpande genom Torneå Lappmark och Vesterbotten, upptager Laimo och Muonio, elfvar, Kalix elf, som har samma lopp och hvari inflyta Lina, Änger à och Kaj tum elfvar.

Luleå Dalen, ligger mellan de fjällsträcknin-gar, som utgå ifrSn Ivarsten och Sulitjelma. Mot Norrska gränsen äro fjällen här bräckta med en evig snö och ofantliga glacierer a). Landets utseende och förhållande är för öfrigt lika med Tor».

a) Glacierer kallas stora fält af snö , hvilkas yta 'it vågig och glatt iSsom glansk-is.reå dalens, men anses mindre bördigt. De för-nämsra insjöarne i denna dal äro: Luleå Träsk och Virisjaur. Ifrån den förra härflyter Stora Luleå elf, och ifrån den sednare Lilla Luleå elf, hvilka i Luleå Lappmark mötas, och förenade, genom We-sterbotten, utfalla i Bottniska viken- Hit hörer äfven Råneå elf, som har samma lopp.

Piteå och Skelefteå dalar ligga- mellan de bergsgrenar, som sträcka sig ifrån Sulitelma och Vi-kistjock. En annan bergsgren, sora utgår ifrån Jogetjock, genomskär dem i sydost. Landets utseende ech öfriga egenskaper är© föga skiljaktiga ifrån Luleå dalens. De märkligaste sjöar äro: Uddjaur, Horn-/Ivan och Stor-Avan. Piteå elf faller norr om den mellersta bergsryggen åt sydost ut i Bottniska viken. Skelefteå elf, som samlar vattnet ifrån ofvan anförda sjöar, flyter i samma rigtning-söder om denna bergsrygg. Bys^e å rinner söder om Piteå elf , och faller ut i Bottniska Viken. Deromkring bildar sig en särskild mindre dal. Alla dessa e|fvar löpa ifrån Piteå Lappmark genom We-sterbotten,

Umeå Daltn är belägen mellan den bergsgren, som ifrån Vikistjock utgår, samt Lycksele- och Stöttings ♦ fjällen. Äfven denna dal genomskäres midtuti af en sidogren , som ifrån stora bergsryggen utgår. Fjällen begynrta här blifva lägre och mera långslutta, samt slätterne vidsträcktare: dock äro invid fjällen dälderne ännu midt i sommaren betäckte med djup sno. Mot kusten blifver landetiè Ä

lågt och sandigt: kärr och sandfält omväxla. De största insjöarne äro: Stor Uman och Stor Vin-deln. Ifrån den förra upprinner Umeå alf, som, innan sitt utlopp i Bottniska viken, upptager den ifrån den sednare härflytande Vindil-elf v en. Mindre betydliga vattudrag äro : ore elf, Lais elf, fukt-elfven och Säfvar-àn. Dessa elfvar löpa genom Umeå Lappmark och Westerbotten.

Angérmanna eller Hernösands Dalen, ligger mellan Lycksele-fjällen och den bergsgren, som ifrån üribs-fjället utgår. I den mån landet i denna dal sluttar emot hafvet, blifva dalarne vidare, jordmånen bättre och climatet blidare. Det hufvudsakligaste vattudraget är Ångermanna elfven, som under sitt lopp till Bottniska viken upptager Sax-ån och ögelströmmen, hvilka åter, delade i tvänne grenar, vid deras inlopp i Ångermanna-elfven, kallas Wängel-elfven och Fake.elfven. Mindre betydliga vattudrag äro: Gideåelfven och Stora Logdan, bägge norr om Ångermanna-elfven. Dessa elfvar [-här-f]yta-] {+här- f]yta+} ifrån Åsele Lappmark , och falla ut genpm Ångermanland.

Storsjö eller Jämtlands Dalen, ligger mellan den bergsgren, som utgår ifrån Aribs.fjället och Oviksfjällen. I norr och vester är den uppfylld af höga fjäll, hvaribland märkas: Helags-fjället, Sy It öppen, Åreskutan, £fàfsjo-fjället,

Glucks-fjållet m. fi. af omkring 6000 fots högd. Omkring det stora vattudraget äro bergen lägre och beklädda med kärraktiga skogmossar. Endast omkring Storsjön traf-fas några betydliga slätter: landet är i allmänhet uppfylldt af stora skogar, och bördigt nästan blott i trakterna kring elfvarna. Åtskilliga sjöar i denna dal samla sina vatten i dan så kallade Storsjon. Derifrån härflyter Ragunda elf, som upptager Lang« ån och Hårka-ån j och efter föreningen med Amrà elf, under namn af Indals Elfven, faller ut i Bottniska Viken. Dessa elfvar hafva sitt ursprung i Jämtland , och sitt utlopp genom Medelpad.

Ljungans Dal, inneslutes af Oviks-fjallen på norra sidan, samt den fjällsträcka, som innehåller Ax-högen, Serf.fjället och Klöfsjö-fjället på den södra* Ånda till Klöfsjö-fjället är denna dal uppfylld med fjällberg > der nedanför begynna stora skogar, hvaribland Jämtskogen ; sedan blifva fälten tjenliga for odling, dock mycket stenbundna och sandiga, och det är först ned åt Medelpad, som jordmånen och luftstrecket blifva bättre. Bland sjöar märkas: Räf-sunds sjon i Jämtland, hvars vatten genom Gjm-ån flyter i Ljunga • elfven, hvilken i Herjeådalen ifrån Helagsfjällen begynner. Efter dessa vattudrags förening kallas elfven Njurunda, hvilken flyter genom Medelpad och faller ut i Bottniska Viken.

Ljusne-dalen, är belägen mellan den ifrån Helags-fjällen utgående bergsgrenen i norr, och den ifrån ükrebofjället utgående i söder. Denna dal är i allmänhet mycket beströdd med berg, likväl utvidgas slätterne omkring vattudragen, i synnerhet i Helsingland. Den södrare delen, hvartill äfven hörer Gestrikland, begynner blifva mer och mer fiukt«bar, så att sydligare orters spannmMs- och trädarter der kurma frambringas. Ifrån Neasjon, belägen invid Norrska gränsen, uppkommer Ljusne-el/ven, som löper genom Herjeådalen, under sitt lopp upptager Herjc.àn och]Voxnan och genom Helsingland faller ut i Bottniska Viken. De bägge i Helsingland belägne sjöarne Dellen hafva sitt e-get utlopp i hafvet.

Siljans eller Fahlti Dalen, omfattas af de bägge ifrån Skrebofjällen utgående sidogrenar, af hvilka den norra sträcker sig nedanför Ljusnan, och den södra nedom Dalelfven fram till Bottniska viken , vid Härnäs udde. I nordvest finnas här höga berg, hvilka dock ej i högd uppnå sno-gränsen. Sådana berg finnas här icke längre i söder, än vid 6i° nordlig bredd. I söder och öster förekomma lågländta trakter och skogar. Derimellan träffas stora sand-hedar, och jordmånen är i denna dal mycket sandblandad. Stora och väl odlade slåtter omgifva på flera ställen Dal-elfven. Den största insjön i den-na dal är Siljan; dalen är för öfrigt tätt beströdd med många mindre sjöar. Deras vatten ledas genom tvänne flod-grenar, kallade östra och vestra Dal elfvarne, hvilka vester om Fahlun förenas under det gemensamma namnet Dalelfven, som löper mellan Dalarne, Westmanland, Gestrikland och Upland , ut i Bottniska Viken.

Nlaiare- eller Stockholms Dalen, har i norr den bergsrygg, som går söder om Dal elfven. På södra sidan begränsas den af den bergsträcka, somifrån hufvudryggen vid Tiveden utlöper söder om Hjelmaren , genom Nerike' och Södermanland , mot Östersjon vid Landsort. Bergen äro här ansenligt lägre än i de norra trakterna. Stora skogar finnas endast i den nordvestra delen. Landet är mera slätt och bördigt. En gammal och allmän odling har gjort luftstrecket blidare. Mänga genomskärande vattudrag bilda här en myckenhet mindre dalar. Några betydliga sandåsar genomskära landet, såsom Långåsen, hvilken ifrån Söder-Törn genom Stockholm drager sig in åt Upland på östra sidan. En annan, som äfven ifrån Södermanland går under Mälaren, uppkommer åter i Upland, och öfver Upsala drager sig åt norr in åt Gestrikland. En anran, som begynner i trakten af Enköping , och kröker sig genom Westmanland , intill Gestrikland. En annan, som ifrån Westmanland drager sig åt Södermanland, i den tiakt, der dessa landskap genom Mälaren åtskiljas; och slutligen en, som, kommande ifrån Ostergöthland, går in i Södermanland och derifrån genom Westmanland till Dalarne. Dessa sand-åsar äro ofta genom vattudragen ge-nomskurne , men försättas på andra sidan om dem, med bibehållande af sitt inbördes Sammanhang. Hjelmaren och Mälaren äro de största in.sjöarne i denna dal, och till dem ledas genom åar och bäckar vattnen ifrån en oräknelig mängd små-sjöar. Hjelmarens vatten afledes till Mälaren, och Mälaren faller ut i Östersjön genom Norr ström vid Stock-kolm,I

Wenèrns eller Gotkeborgs Dal, har i vester den ifrån Skrebofjället, pä gränsen mellan Norrige och Sverige,

löpande Seve-bergsryggen, i norr och o-ster den ifrån samma fjäll åt ester löpande bergsgrenen, som nedanför Dal elfven drager sig åt söder genom Westmanland och Nerike till Tiveden, derifrån, genom Westergötland åtföljer Wetterns vestra kust till Taberg, hvarifrån en gren löper först åt norr och sedan åt sydvest genom Westergötland till Kattegat, samt utgör denna dalens södra gräns. Knipe- och Kroppefjäll genomskära en del af denna dal, och i dess södra del uppskjuta höga bergstoppar, hvaribland Kinnekulle vid Wenern, som är bördig och odlad. Detta är den största hufvud dalen inom Sverige, hvilken omfattar hela Wermland, en del af Nerike, Dalsland, Bohus-Län och större delen af Westergötland. I den norra delen framskjuta många bergsträckor och bilda flera mindre dalar omkring de vattudrag, som i Wenern utfalla. Närmast fjällen, mot Norrska giänsen, äro bergsträckorna höga, tata och tvärbranta, och de djupa dalarne fyllde med skog , kärr, sjèar och brådstörtande strömmar. Inemot Wettern utvidgar sig dalen i stora slåtter, hvilka i allmänhet äro ganska bördige. Nedom Wenern äro somliga trakter höljde med sand, och emot hafskusten uppstiga åter kala berg, och landet synes btströdt med stenar och klippor. Sjön /Venern hopsamlar här Dalens förnämsta vattudrag. Der utfalla genom Wermland Clar-elf v en, som kommer— i5 —

ifrån sjön Fe mund i Norrige, Norsälfven, som kommer ifrån sjön Fryken, By-elfven , som kommer ifrån Bysjön och Glaf s/j är den, samt vattnen ifrån sjöarna IVermeln, Foxen, Skagern m. fi. och strömmarna Tidan, Lidan och Nass-an i Westergötland. Wer nern har sitt utlopp genom Götha elf, somr rinnande åt sydvest, på gränsen mellan Westergötland och Bohus Län, faller ut i Kattegat.

IVetterns eller Nonkopings Dal, skiljes i norr i-frän Mälare-dalen, genom den ifrån Tiveden öfver Södermanland till Landsort utgående sidogrenen. I söder begränsas den af den sidogren, som ifrån Taberget löper mot öster och nedom Wimmerby sträcker sig mot üstgötha skärgård. Ofvanför det stora vattudraget, som ifrån Wettern går åt öster till Bråviken, är landet bergigt och skogrjkt , men genomskuret af många större och mindre vattudrag. Skogarne Tiveden och Kolmorden afskära dalen mellan vester och öster, och mot hafskusten blifver landet der stenigt och betäckt med branta berg. På södra sidan förekomma äfven höga bergsryggar, hvaribland Holaveden, hvilka dock äro långsluttande och bördige invid slätten. Mellan dessa bergsgrenar, samt mellan Wettern och Bråviken, förekommer deremot en af Sveriges triest

fruktbärande slitter._ Sjöarne [Inden och I-Viken

förekomma i Westergötland i sjelfva bergsryggen vester om Wettern. Deras vatten afledes i IVettern, som genom Motala ström afbördar sitt vatten i Bråviken, hvilken ifrån Östersjön i landet intränger- Motala-ström genomlöper i Östergöthland_ 16 _

sjöarna Boren , Roxen och Glan, I Roxen utgjutå sig de södra vattudragen ifrån sjöarna Sommen > Åsunden och Jårlunden. I Glan likaledes de norra, ifrån sjöarna Tisnaren, Bäfven cch Tngarn.

Emm-aiis eller C almare Dal, är begränsad i norr af den bergstncka, som ifrån Taberg utgår söder om Norrköpings-dalen, oCh i vester af den sidogren, som ifrån Lufveberget löper söder åt mellan Småland och Blekingen. Marken är bergig och stenbunden, dalarne trånga men bördiga, och landet i allmänhet mindre lämpligt för åkerbruks näringen, än för boskaps skötseln. Denna dal är genomskuren af mänga mindre vattudrag ech beströdd med små insjöar. Emm-an samt Alster- eller Ålhems-a$ äro märkligast , hvilka genom Småland utlöpa i Östersjön.

Wexiö och Christianstads Dal, har i nordvest och vester den ifrån Taberg öfver Lufveberget löpande sidoryggen, och i öster den ifrån Taberg söder åtgående hufvudryggen, som inom Skåne af Linderöds åsen fortsattes ända till Stenshufvud vid hafvet. Den delas af en bergsrygg, som ifrån Holaveden utgår söder åt till Listerbufvud. Denna dal är ganska bördig och frambiingår nästan ingen barrskog, utan mest ek- och bokskogar. Det största vattudraget nedlöper ifån hufvudryggen i Helga sjo, derifrån genom Helga*å och sjön Salen till sjön Åsnen, allt i Småland, hvarifrån det med Morrums-à utflyter genom ßlekiDgen i östersjon.

EttEtt annat kommer ifrån den stora landryggen, flyter genom sjön Möckeln, hvarifrån Helga à i Skåne, förbi ChristiaDStad och Åhus, faller ut i Östersjon. Runneby och Lyckeby åar rinna äfven hkr ifrån Småland söder ut i

hafvet, genom Blekingen

Lunds och Engelholms Dalarne> begränsas i norr af Hallands ås, skiljas genom södra åsen och hafva till gräns i öster Linderöds åsen. Närmast åsarne finnes här berg, löfskog och sandhedar. Dét öfriga är fullkomligt slättland , hvarpå här och der några jord- och sandhögder uppsticka. Landet är i hög grad fruktbärande, och luftstreket det mildaste i Sverige. Mot vestra kusten vid Höganäs fmnes stenkol. Ifrån Ringsjon faller Ronne-å åt nordvest ut i Kattegat: ifrån IVombsjon Lijdde å åt vesteü ut i Sundet. Dessa vatten genomskära Skåne.

Halmstads Dalen, innefattas af den bergsrygg, som ifrån hufvudryggen utgår söder om Wenerda-len, hufvudryggen och Hallands ås. Mindre berg och åsar genomskära densamma och bilda flera smä S-dalar. Den öfra delen är uppfylld med skogar, ljung och sandhedar, och slätterne äro äfven till eti stor del höljde med djup sand. Ifrån sjon Bolmen och några flera mindre sjöar i Småland leder Lag-ga-ån vattnet genom Halland till Kattegat. Ifrån Taberg upprinner Nissa-ån, som vid Halmstad utfaller i hafvet. I samma trakt begynner Falken-bergs eller Åtra-än, som vid Falkenberg rinner ut— 18 —

i Nordsjon. Äfven dessa vatten uppkomma i Småland och falla ut genom Halland.

De haf, som omgifva Sverige, äro Nordsjon och Östersjon, med deras vikar Kattegat och den Bottniska Viken.

Sveriges Indelning.

Den äldsta indelning af Sverige, som man känner, var inrättad efter den kännedom man i uråldriga tider ägde om landets läge. Benämningarna hafva sannolikt blifvit gifna af det nu for tiden så kallade egentliga Svea Rikes inbyggare, som utgjorde det Svenska väldets hufvudstam. Stora skogar sträckte sig ifrån de largst i söder belägna fjällen i Dalarne, osteråt emot hafvet, mellan det nuvarande Gestrikland och Upland. Man visste nog, att länderne norr om dessa skogar voro bebodde , men man hade ännu icke allvarligt försökt att dit framtränga. Skogarne voro en mur , som skillde Svearnas land ifrån de längre i norr belägna länder, och dessa sednare erhöllo derföre det gemensamma namnet Ofvanskog. På lika sätt utbredde sig stora skogar längre ned i Sverige ifrån vester till öster* ifrån Norrige genom det nuvarande Wermland, ofvanför Wenern till Tiveden , och derifrån vidare åt öster genom Nerike åt Södermanland och Kolmorden. Genom denna skogssträcka uppkom landets afdelning i Nordanskog och Sutmanskog, sä att Svea:Des område mellan sko-— '19 —

garna i Dalarne och Gestrikland samt Tiveden och Kolroorden blef kalladt Nordanskog, och det land, som söder om sistnämnde skogar var beläget, blef kalladt Sunnanskog.

En sednare och ännu gällande indelning fordelar hela det Svenska väldet i fyra delar, nemligen : Lappland , Norrland , Svea Rike och Götha Rike. Dessa benämningar härflyta, dels ifrån ländernas läge, dels ifrån äldre namn på deras inbyggare. Benämningen Norrland hörer till de förra : Lapp-land, Svea Rike och Götha Rike, äro benämningar, som sannolikast härflyta ifrån Folkstammarnas namn. Hvar och en af dessa hufvudafdelningar skall nu Särskildt beskrifvas, i den ordning de förekomma, när man ifrån norr nedstiger åt söder,

t . f t*4 -t <• ' I

Lappland.

Det Svenska Lappland gränsar i norr och ve-ster till den stora Fjällryggen och Norrska Lappland, i öster till ^Vesterbotten och Ryska Lappland, samt i söder till Ångermanland och Jämtland. Det har sitt namn af Inbyggarena, som kallas Lappar.

Lappland indelas , genom de ifrån hufvud-fjälf. ryggen utgående sidogrenar, i flera så killade Lapp. marker. De hufvudsakligaste äro 6, nemligen: Tor-tieå Lappmark, Luleå Lappmark, Piteå Lappmark, Umeå Lappmark, Fålinge och "Jämtlands Lapp' mark, Åsele eller Ångermanlands Lappmark. DessaLappmarker äro belägne norr och vester om Vesterbotten, Ångermanland och Jämtland, hvar och en öfverst i de särskilda, förut uppgifna, Torneå, Luleå , Piteå, Umeå, Ångermanna och Jämtlands dalarna.

I Lappland Kro fjällen betäckta med en evig sno. Närmare åt öster blifva bergen lägre. På spetsarna äro de kala

och större delen af året betäckta med snö. Dalarne mellan bergen äro mest bevuxne med täta, men låga skogar: marken är kärraktig och mossvuxen, så att den hvarken at tjenlig att odla, eller till framfödande af annan boskap än Renar. En del af bergen hafva rika malmstrek.

Sommaren räcker i denna ort nära två månader. Värmen är då ganska stark: snön smälter mellan bergen och ifrån topparna: dalarne fyllas med vatten , och starka forssar störta från högderna. Vintern upptager den öfriga tiden.

Landets egentliga inbyggare äro Lappar. De lefva af boskapsskötsel, jagt och fiske. Deras enda boskap är Renar. Som dessa måste drifvas efter omständigheterna kring måssar och betesmarker, hafva Lapparne inga fasta boningsplatser, utan fota hvad man kallar en nomadisk lefnad mellan bergen och skogarna. Några hafva dock anlagt byar, hvarifrån de tidtals utvandra, till och med öfver hufvud-fjällryggen ät Norrige.Lapparne äro små till växten, af brungul färg, osnygga och råa. De tala ett eget språk och äro ej ännu alla omvände till christendom.

De varor Lapparne afyttra, äro Renar, jemte deras afkastningar, såsom Renkött, Renost, Renhudar, Vild Fogel, Lappsik och allahanda Skinnvaror.

Lapparne äro uppblandade med några få inflyt-tade Nybyggare ifrån andra orter. Dessa äro bosatte och idka dels bergshandtering, dels jagt samfc handel med Lapparnes producter.

Torneå Lappmark hörer nu mera blott till en del till Sverige , sedan det öfriga genom sista freden till Ryssland blifvit afträdt. Der finnes Kopparmalm, Jernmalm, Marmor och Alunskiffer, i ymnighet.

Folkmängden i denna Lappmark är ej bestämdt känd.

L,uleä Lappmark har Silfver, Koppar, Jern och Bly.

Folkmängden i denna Lappmark räknas till 21 personer, hvaraf omkring 150 Nybyggare.

Piteå Lappmark är mindre rik på Malmstrek än de förra; dock har man funnit ett Silfverstrek vid Stockaha. Folkmängden stiger något öfver 1000 personer, hvaraf omkring 120 äro Nybyggare, Här finnas mänga Lappbyar, och härifrån göras om somrarna de flesta Lapp.utvandringarne till Norrige»

Umeå Lappmark har inga betydliga Malm-anledningar, utom Nasafjälls Silfvergrufva.Folkmängden räknas till ungefär 1200 personer, hvaraf nära hälften äro Nybyggare.

Jämtlands Lappmark är fördelad i fyra mindre Lappmarker, neml. Owikens, Undersåkers, Offer-dals och Hammardals, hvilken äfven kallas Fölinge Lappmark. Malmarterne i bergen äro kopparhal-tige. Inbyggarena utgöra tillsammans omkring 300 hushåll.

Åsele eller Ångermanlands Lappmark är ibland de folkrikaste och har redan öfver 100 Nybyggen, hvilkas bosatte invånare drifva betydlig handel med de va'or Lapparne aflemna-

Lapplands hela folkmängd kan väl, i anseende till folkets nomadiska lefnadssätt, ej vara noggrannt känd, men med full sannolikhet anses dea uppgå till 7000 personer,

Norrland.

Norrland gränsar i Norr till Lappland, i öster till Rysslands Provinser samt den Bottniska Vikens i Wester till Lappland , Norrige och Dalarne, samt i Söder till Dalarne, Westmanland och Upland. Det omfattar hela kustlandet horande till Torneå , Luleå, Piteå, Un^å, Jämtlands och Ångermanna-dalarna, samt hela Ljungans och Ljusne-dalarna. På dess södra gräns skiljes det ifrån Svea Rike ge. nom Dai-Elfven.

Norrland är af ålder fördeladt'i 7 landskap, neml. Westerbotten, Ångermanland, Jemtland, Medelpad, Herjeådalen, Helsingland och Gestriklandsaf hvilka hvart och ett här i denna ordning skall

beskrifvas.

IVesterbotten skiljes pä östra sidan ifrån Ryska området genom Muonio och Torneå-Elfvar, och omgifves sedermera vid kusten af Bottniska Viken : det sträcker sig i en flik ät norr mot den Kyska Lappmarken; på vestra sidan begränsas det af Torneå, Luleå, Piteä och Umeå Lappmarker, och i söder gränsar det till Ångermanland.

Det utgör den slätaste delen och kustlandet af Torneå, Luleå , Piteå och Umeå dalarna-

Den norra delen af Bottniska Viken kallas utanför detta landskap Qvarnen.

Vid gränsen mot Lappmarkerna är landet högt, till den grad, att ett och annat fjäll der ännu träffas: i allmänhet äro likväl bergsträckorna här mindre höga, och den vestra delen beklädd med vidsträckta skogar: på östra sidan Sr landet mera slätt, tämligen odladt vid vattudragen, och väl försedt med goda betesmarker. Jordmånen är i den södra delen mager, men i den norra någorlunda bördig. Sommaren är ganska kort, men mycket varm , så att växterne hastigt drifva och inom 6 till 8 veckors tid efter sådden mogna och skördas. Af spannmåls-slag brukas här egentligen korn. Lin planteras med fördel, och orten har betydlig inkomst genom dess förarbetande till väfnader, hvilka utföras, både inom och utom Riket. Boskaps-skötsel, Jagt, Fiske och Skogs-pro-ducter gifva inbyggarena deras förnämsta inkojn-Ster. I bergen är ymnig tillgäng på köppar och jern. Åtskilliga Bruk finnas der anlaggde, och öfver ioo Sågar. Tjära tillverkas i ymnighet, och Hudar hora till detta landskaps utförsels-artiklar. Det har först i sednare tider begynt att någorlunda befolkas, och ännu anläggas der Nybyggen, mest utmed vattudragen.

Hela kusten är beströdd med öar och holmar, samlade i större och mindre skärgårdar. De förnämsta skärgårdarne äro Umeä och Luleå skärgårdar»

I detta Landskap finnas fyra städer, remi;

Carl Johans Stad, anlaggd sedan Torneå stad till Ryssland afträddes.

Luleå t en Stapelstad, på en halfö, kallad Sandö, vid Luleå Elfs utlopp i hafvet. Staden har en god hamn, och drifver handel med ortens producter och förnödenhetsvaror. Folkmängden räknas till omkring 700 personer.

Piteå, en Stapelstad, anlaggd på en holme, kallad Häggholmen, i Pitei Elf, icke långt ifrån dess utlopp i hafvet, är till näring och folkmängd lika med Luleå.

Umeå, en Stapelstad vid Ume* Elfs utlopp i Bottniska Viken. Stadens hamn är något obeqväm, hvar. fore Staden nyttjar tvänne andra, som Hgga utanför på två mils afstånd, neml. Obolshamnen och Bredskårs sundet. Umeå drifver en betydlig handel med ortens producter och förnödenhetsvaror. Folkmängden anses vara 800 personen——

Änger ?nanland.

Detta landskap gränsar i norr till Westerbottea och Åsele Lappmark, i vester till Jämtland, i öster till Bottniska Viken , och i söder till Jämtland och Medelpad. Det utgör den östra delen af Ånger» manna-dalen.

Den delen af laidet, som ligger norr om Ån-germanna.elfven , består mest af långa bergsträc-kor , med djupa och träskaktiga dalar deremellan , och har foga åkerfält; men den södra delen , i synnerhet utmed elfven , har långsluttande hogder och vidsträcktare fält, med god och bördig åker. Äfven här sas ännn allmännast korn. Årter, lin och hampa sås der äfven. Boskaps - skötseln är ganska fördelaktig , samt ost och smor äro bland betydliga export-artiklar. Jagten, i synnerhet fångsten af vild fogel, är ganska indrägtig. Linneväf-nad idkas här allmänt till betydlig vinst for orten. Sjomalm och myrjern finnas tämligen ymnigt, äf-, ven något koppar och silfvermalm. Åtskilliga masugnar , jernverk och sågqvarnar äro anlaggda. Ju mera man i dessa landsorter nalkas söder, dess båttre begynna de att vara odlade och befolkade.

I detta landskap finnes allenast en stad, nemligen :

Hernösand, en Stapelstad , pl en £ kallad Hemön vid Ångerman-elfvens utlopp i Bottniska Viken.— 26 _

Den drifver en betydlig handel, pä samma sätt som de öfriga Norrlands städerna. Invånarenas antal stiger öfver 1500 personer.

J amt land.

Jämtland gränsar i norr till Lappland , i vester till Norrige , i öster till Ångermanland och Medel-pad, och i söder

till Medelpad och Herjeådalen. Det omfattar den vestra delen af Storsjödalen , och den medlersta af Ljungans dal.

Hela detta landskap är uppfyldt af höga berg, med ganska djupa dalar deremellan. Fjällsträck-ningen går nästan som en mur rundt omkring, och landet är uppfyldt af en myckenhet stora skogar. I den östra delen är landet slätare, och mellan bergen mycket genomskuret af sjöar och strömmar. Der finnas odlade trakter, der nu, utom korn, äfven råg och hvete begynna frambringas. Årter, hafra, lin, hampa och rofvor , odlas der allmänt. 1 den vestra delen finnes mellan fjällen och snöbetäckta berg, i dalarna, ett utmärkt godt bete, hvarigenom boskapsskötseln der är en lönande hufvudnäring. Jagten inbringar äfven för invånarena en betydlig vinst. Jernmnlms strek finnas i mycker,bet, äfvensom kalkberg , alunskiffer , täljsten , grytsten , örsten, bergkristaller , bly och kopparmalm. Anledningar finnas, att detta landskap fordom varit mera bebodt.Äfven i detta landskap finnes allenast en Stad, nemligen :

Östersund, nyligen anlaggd, vid Storsjon. Dess borgare njuta borgerlig rätt och forsvar, men drifva ännu till större delen sin handel och sina händt» verks näringar i orterna deromkring.

I detta landskap finnas en myckenhet forsvars-verk och skansar , fordom anlaggda till landets beskydd emot Norrige. Sådana äro :

Kronostads eller Frösö skans, Sunne, Kallströms , Hjerpe, Dufeds, ffiggsjö och Gälld Skansar.

1 Medelpad.

Medelpad gränsar i norr till Ångermanland och Jämtland, i vester till Jämtland, 1 öster till Bottni» ska viken, och i söder till Helsingland. Det utgör den östra delen af både Jämtlands och Ljunga dalen.

Der fjällgrenarne upphöra, begynna satid-Ssar; dock finnas här mycket berg och stora skogar. Emellanåt förekomma vackra och frugtbär^nde dalar, hvilka dels åro odlade till åkrar, deis såsom ängar och betesmarker gifva betydlig afkastning. Spannmål, som här ännu sås och mognar inom 10 veckors tid , frambringas merendels till provinsens fulla behof. Boskapsskötseln är ganska indrägtig, skogshandtering, jagt och fiske , i synnerhet af laxoch strömming, gifva betydliga inkomster. Lin och hampa frambringas och manufactureras, till ortens utmärkta vinning. Här finnas åtskilliga jerngrufvor samt masugnar och bruk. I några socknar uti Medelpad träffas så kallade Finnmarker.

Här finnes en Stad , nemligen :

Sundsvall, belägen vid hafvet, med en god hamn. Folkmängden räknas till omkring 1700 personer.

Herjeådalen.

Detta landskap gränsar i norr till Jämtland , i vester till Norrige, i öster till Helsingeland, och i söder till Dalarne. Det utgör den vestra delen af Ljusne-dalen. Dess vestra gräns , mellan Helagsfjället i norr och Skrebofjället i söder, samt en stor del af landet både i norr och söder, arro uppfyllde med höga fjäll. Landet är i allmänhet så skog-rikt, att skogarne ännu ej undergått någon delning. Det är äfven mycket genomskuret af vatten , som har aflöpa, både åt sydost genom de Svenska land-skaper, och åt sydvest in i Norrige. Dalarne hafva inga särdeles stora uppodlings-fält. De flesta äro tjenligast till betesmarker ; men åkerjorden är dock ganska bördig och kunde troligen , under en stigande odling, mycket ökas. Man räknar här van. ligen 12 veckor mellan sånings - och skördetiden. Landskapet har ej ännu tillräckligt spannmål för sittbehof. Boskapsskötseln , skogshygge , jagt, fiske, samt linne - och ylleväfnader, äro deremot for inbyggarena ganska indrägtiga hufvudnäringar. Bland vilda djur finnas här Älgar, Renar, Björnar, Mårdar, Hermeliner, samt någon gång röda Räfvar. Landskapet har förråd af Koppar - och jernmalm. På skogarna träffas Finnar; i fjällen bo , redan här, Lappar.

I Herjeådalen finnes ingen stad. På vägen till Norrige är anlaggd Länga skans.

Helsinge land.

Detta landskap gränsar 1 norr till Medelpad, i vester till Herjeådalen och Dalarne, i öster till Bottniska Viken och i söder till Gestrikland. Det utgör den östra delen af Ljusnedalen. Ifrån de på vestra och norra gränsorna belägna

fjällen utgå genom detta landskap àt nord- och sydost en myckenhet långa , men merendels jordbetäckta och bevuxna bergshögder , som slutta mot hafvet. I allmänhet äro dessa berg af granit , men ifrån Herjeådalen inkommer här en sandås, som sträcker sig sydost emot hafvet, äfvensom en dylik i den södra delen af landskapet förekommer. Dalarne mellan bergen hafva en något sandaktig jordmån; men anses dotk kunna frambringa tillräckligt spann-mål för inbyggarenas behof. Odlingen af lin har här stigit till den högd , att det råa linet utgör en—

betydlig utförsels-artikel, ehuru linneväfnad derjemte är de idoga invänarenas hufvudnäring och förvärfvar landskapet ansenliga inkomster. Boskapsskötseln är här, framfor i andra landsorter, jhögt drifven Jagten är äfven ganska indrägtig, äfven som fisket i allmänhet, och i synnerhet laxfisket. Bräder och andra skogsproducter exporteras i myckenhet. Åtskilliga berg håUa väl jernmalm, men till de flera Jernbruk och Masugnar, som här äro anlaggda, hämtas den mesta malmen ifrån Dalarne och Roslagen. _ På de större skogarna träffas Finnar.

Detta landskap bar tvänne städer, nemligen :

Hudiksvall, anlagd af de så kallade Birkarlarne, som anbefalldes att der nedsätta sig, för att idka ordentlig handel. Staden har en förträfflig hamn och utskeppar ortens afkastning och tillverkningar. Folkmängden anses vara omkring 12.00 personer.

Söderhamn, en sjöstad, men med ett grundt och farligt inlopp ifrån hafvet. Den har en betydlig utskeppning af linneväfnader och stångjern. .

Gestrikland.

Gestrikland gränsar i Dorr till Helsingland, i vester till Dalarne, i öster till Bottniska Viken, och i söder till ett hörn af Westmanland, samt till Upland. Det ligger i en liten särskild dal mellan Ljusne oeh Fahlu dalarna, Landet är i allmänhetslätt, och blott här och der finnas spär efter de mot hafvet sluttande fjällsträckorna. På gränsorna mot Dalarne och Helsingeland mota stora skogar, hvaribland odmorden. Åkerbruk idkas här med den framgång, att landskapet frambringar spannmål till sitt behof. Lin planteras i ymnighet, och in-byggarena äro utmärkta af skicklighet och flit i spånad och väfnad. Boskapsskötseln drifves med mycken fårdel. Der finnas åtskilliga jerngrufvor och flera fördelaktiga jernbruk. Orten har goda Qvarnstens-brott. Äfven i detta landskap träffas Finnar,

Här är allenast en stad belägen , nemligen :

Gefle , en ansenlig Stapelstad , med en ganska säker och rymlig hamn. Den drifver en betydlig både in- och utrikes handel. Dess folkmängd öfverstiger 5000 personer.

Svea Rike.

Svea Rike gränsar i norr till Norrland , i vester till Norrige , i öster till Östersjön, och i söder till Götha Rike. Det omfattar den nordvestliga delen af Siljans dal, hela Målare dalen och den norra delen af Wener-daltn. Det är sålunda heläget mellan den ifrån Skrebo-fjällen utgående norra fjällgrenen, samt Dal-elfven i Dorr, den stora fjällryggen i vester, Östersjön i öster, samt Wenern, Tiveden och Kolmorden i swder.Det är fördeladt i sex landskap, neml. Dalarne, Upland, Westmanland, Södermanland, Nerike och Wermland.

Dalarne.

Dalarne gränsar i norr till den ifrån Skrebo-fjäll utgående norra fjällgrenen och Herjeådalen, i vester till den stora fjällryggen och Norrige, i ö-ster till Helsingland och Gestrikland, och i söder till Wermland och Westmanland. Det utgör den hufvudsakligaste delen af Siljans eller Fahlu dalen. I norra och vestra delen af detta landskap finnas ännu några fjäll, men i allmänhet äro väl bergen höga, dock utan de egenskaper, som utmärka fjällen. Landryggarne hafva den belägenhet, att de flesta vattnen utgjuta sig i den stora Dal-elfven, men på vestra och södra sidorna draga de sig, somliga åt Wermland till Wenern, somliga åt West» manland till Mälaren. Mellan fjällen och bergshög. derna omkring de genomskärande vatrudragen består landet af slätter, sluttande mot de djupa dalarna. Omkring de större vattnen äro dessa dalar vidsträcktare, och blifva allt mer och mer hogländte, ju

mer man nalkas fjällen. Åkerbruket förslår ej att anskaffa nödig spannmål för detta landskaps talrika inbyggare: ett förträffligt bete finnes öfver hela landet, och växtrikets producter bevittna på många ställen ett mildare luftstrek , än i det öfriga norra Sverige. Intet annat landskap har så mång-

faldigafaldiga alster som Dalarne. Har finnes den mesta koppar, mycket jern, åtskilliga silfverstrek, porphyr, kalksten, slip- och qvarnstensbrott. Äfven träffas Galroeja, Magnet-stenar, Bergkristaller, Asbest, Perlemusslor, Bergbeck, eldfast lera, purpurfärgade Ametister, Topas-flusser, Petrificater, An-timonium, Blodsten. Här finnas åtskilliga Finnmarker.

Detta landskap Ilar tre städer, nemligen:

Falun, en ansenlig bergsstad, belägen vid Sveriges största koppargrufva, Falu- eller Stora Kopparbergs grufva kallad, af och for hvars skötsel staden har sin förnämsta näring och rörelse. In-vSnarenas antal räknas till mer än 5,000 personer.

Säter, en liten uppstad, med högst 500 personers folkmängd.

Hedemora, äfven en uppstad. Dessa bägge städers förnämsta rörelse bestär i afsättande* af Bergslagens Tack- och Stångjern, samt Bergslagens förseende med nödiga varor Folknumern räknas i Hedemora till vid pass 900 personer.

Avestad och Garpenberg äro ganska betydliga Kopparverk.

1 Elfdals socken är ett porphyr-verk anlagdt, som för sina tillverkningar der äger outtömliga tillgångar.

Up land.

Upland gränsar i norr till Gestrikland och Bottniska Viken, i vester till Westmanland, i öster till

3— 34 _

Östersjön , och i söder till Södermanland. Det ut-gör den nordöstra delen af Målare-dalen. Det skiljes genom Dal-elfven ifrån Gestrikland, genom Se-va-ström eller Såg-ån ifrån Westmanland, och ge. nom Mälaren ifrån Södermanland.

Detta landskap har endast låga, obetydliga berg, utom i Skärgården, som är mycket klippig, Pä den östra sidan förefalla betydliga malmstrek. Tre stora sandSsar gå deremot genom landskapet, som deremellan är slätt och fruktbart. Jordmånen är särdeles bärande, sä att hvete, råg, korn, hafra, ärter och bönor, frambringas öfver inbyggarenas behof. Boskaps-skötseln är försummad; man har redan länge klagat öfver skogsbrist. Sandsten , Tälgsten och Kalksten brytes här ymnigt. 1 skärgarden , som utmärkes med ett särskildt namn, Roslagen, är fisket, i synnerhet på strömming, ganska indrägtig!-

Detfa landskap har sju städer, nemligen: Stockholm, hela Sveriges hufvudstad. Den är belägen vid Målårens utlopp i Östersjön, pä gränsen mellan Upland och Södermanland, hvilken gränslinie drages öfver den holme, som bildas af norr och söder strömmar. Den är genom vattnen delad i sex hufvuddelar. i:o Den egentliga staden, belägen pä tre holmar, kallade Gustafsholmen , Riddareholmen och Helgeandsholmen, tillskapade af norr och söder strömmar. 2:0 Norrmalm, det fasta landet norr om Norrström, hvarmed hänger tillsammans 3:0 Ladugårdslandet, el-

ler samma fasta lands udde på östra sidan mo! saltsjön. 4:0 Kungsholmen , hvartill hörer en holme, lilla Hessingen kallad, belägen i Mälaren, vester om Norrmalm. 5:0 Saltsjö-öarne, bestående af fyra, nemligen: Skeppsholmen, Castellholmen, Waldemarsön och Beckholmen. 6:0 Södermalm > sammansatt af tre holmar: det egentliga Södermalm, kringflutet både af hafvet och Mälaren, Långholmen och Räkningeholmen j belägna i Mälaren.

Såsom Konungens residens och Riksstyrelsens hufvudsäte, har denna stad många allmänna byggnader. Den har 20 Kyrkor, och är i allmänhet rymligt, vackert och väl byggd. Stadens hamn är utmärkt god och rymlig: dess fördelaktiga läge, så väl till nederlag som export för Rikets förnämsta producter, gör dess utrikes handel ganska

be-tydlig; och den inrikes måste vara det, dels emedan hufvudstadens behof det fordrar, dels genom dess belägenhet mellan tvänne af Rikets mest bördiga provinser, dels slutligen genom den myckenhet manufactur.inrättningar, som der äro anlaggda. Dess folknumer anses utgöra mellan 75 och 8o,coo menniskor.

v

Upsala, har sin förnämsta nàring af staten och de studerande vid det här anlaggda Universitetet. Folkmängden räknas till något öfver 4.000 personer. Der bredevid ligger det g*m!a Upsala , som sedan Yngve Freys tid var Sveriges hedniska Ko-- 36 -

rungars residens och hufvudsätet för den hedniska Gudstjensten.

Enköping, en liten stad, belägen via Mälaren på en fruktbärande slätt, och hvars förnämsta näring är trädgårdsskötsel. Invånarena räknas till omkring 1,250 personer.

Sigtuna, vid en liten vik af Mälaren. Den var fore Yngve Freys tid Svea Konungars säte, Dess hufvudnäringar äro nu åkerbruk , någon båtfart på Stockholm , och fiske. Invånarenas antal räknas till mellan 5 och 600 menriskor.

Norrtelge, en liten sjöstad vid en fjärd af Östersjön. Den hämtar sin näring af strömmingsfiske och fragter. Invånarenas antal räknas till 800.

östhammar och öregrund, tvänne små sjöstäder v?d Östersjön. Deras hufvudnäringar äro sjöfart, någon handel med spannmål och salt , strömmingsfiske, och för orten nödiga handverkerier. Den förra har omkring 700 , den sednare omkring 7^0 iuvånare.

Försvarsverk kring Stockholm äro: Waxholm , vid inloppet ifrån östersjon , hvarvid eo ansenlig köping är anlaggd-

Fredriksborg t vid ett annat inlopp, längre ut i hafvet.

W est manland.

Detta landskap gränsar i norr till Dalarne, samt med ett hörn till Gestrikland, i vester tillWermland, i ester till Upland, och i söder till Nerike och Södermanland. Det utgör den nordvestra delen af Malare-dalen.

En betydlig sandås, som begynner i Upland i trakten af Enköping, går genom Westmanland till Dalelfven, och st-dan vidare norr ät. Balunds-às, Som kommer ifrån Södermanland, fortsattes nära Vesterås, och sträcker sig vidare genom Westman-land till Dalelfven. En annan sandås gär norr om Westerås, utmed det ifrån Dalarne mot Mälaren löpande vattudraget. En tredje , snm står i sammanhang med en som sträcker sig ifrån Östergöth-land, genom Södermanland, framskjuter vid Kongs-ör , och går förbi Köping upp till Norrberke i Dalarne. Vestra och nordvestra delen af detta landskap äro bergslager. Der frambringas mycket jern, samt silfver och koppar. Stora bevuxna bergshögder träffas der, med djupa dälder emellan, hvilka föga, utom vid de större vattudragen, lemna tillfälle till odling. Inbyggarena hafva dock sträckt den så lSngt möjligt varit. Den öfriga delen af landet ligger flackt och liknar Upland. Åkerbruket anses här inom Sveriges allmoge vara högt drifvet.

Detta landskap har sex städer, nemligen:

Westerås, en medelmåttig uppstad vid Svartåns utlopp i Mälaren, Den drifver, såsom neder» lagsplats för bergslagerna, en betydlig handel pä Mälaren. Folkcumeru räknas till omkring 3,ooa personer.— 38 _

Sala, en vigtig bergsstad, tätt invid silfver, grufvan af samma namn, for hvars rörelses skull den egentligen är anlaggd. Invånarenas antal utgör omkring 1,500 personer.

Köping, vid en å, som faller ut i Mälaren. For-Jagshandel för bergslagerna är stadens hufvudnäring. Folkmängden raknäs till omkring 1,500 personer.

Arboga, vid en å af samma namn, som faller ut i Mälaren. Dess förlags- och transportbandel för bergslagerna är betydligare än Köpings, och folknumern äfven något större,

Linde eller Lindesberg, en bergsstad, som drifver handel med bergslagens producter och förnödenhetsvaror. Invånarenas antal stiger till 650 personer.

Nora , en bergsstad, som har den största tack-jernsbandel i Kiket, och deremot förser bergslagen med dess förnödenheter. Dess invånare räknas till £,cg personer.

So der vi anländ,

Detta landskap gränsar i norr till Westmanland och Upland, i vester till Nerike, i öster till Östersjön, och i söder till üstergörhland. Det är det sydligaste landskapet i det egentliga Svea Rike, och utgör den sydöstra delen af Mälare-dalen.

Flera sandåsar gå igenom detta landskap. I den nortJöstra delen deraf, kallad Söder-Törn, begynner_ 59 —

Långåsen, som går igenom Stockholm, och fortfar in i Upland: en annan sandås genomskär Södermanland, och bildar i Mälaren en myckenhet oar: den i Westmanland omtalade Balunds-ås intränger äfven hit, och ifrån Östergöthland inkommer en ahnan, som drager sig emot Hjelmaren. Emot hafssidan skjuta bergen 1 högden. Den norra delei| af detta landskap är till belägenheten mycket lik Upland. Den öfriga delen deraf är mycket genomskuren af vatten , hvilka utflyta dels till Hjelmaren, dels till Mälaren, dels åt hafvet, ßergs-högderne äro merendels skogbevuxne. Slätterne äro ganska bördige, och åkerbruket drifves med i-doghet och utmärkt skicklighet, så atr landet lemnar en ganska betydlig spannmåls-afkastning. Boskapsskötseln är riktande, i synnerhet i hafstrak-terna, hvilka äro utmärkte genom ett förträffligt bete. Malmstrek finnas strödda kring hela provinsen , i anledning hvaraf många och fördelaktiga bruk äro anlaggda. De vestra socknarne m«llan Hjelmare-sund och Strengnäs kallas med ett gemensamt namn Rekarne.

Här räknas 9 städer, nemligen:

Stockholm, som till hälften i detta landskap är beläget, och förut beskrifvet.

Nyköping, en stapelstad , nära en vik af Östersjön. Den gör export af stångjern, jernkanoner, jernplätar och andra jernmanufacturer, messings-tråd, bräder och golfsten, samt har åtskilliga fabriker, Folknumern utgör omkring 2,500 personen

1t—« 40 ^J

Trosa, en liten stad vid hafvet, med en god hamn. Den idkar fiske och något sjöfart. Invånarenas antal går till något öfver 500 personer.

Sodertelge, en liten stad på en landtunga mellan Mälaren och hafvet. Man är sysselsatt att Jer genom en canal förena Mälaren med hafvet. Staden bar omkring 1,100 invånare.

Mariefred, en uppstad vid Mälaren, med fco invånare.

Malmkdping, en nyligen anlaggd uppstad.

Eskilstuna, en uppstad, märkvärdig för de der anlaggda fnare jernmanufacturverk. Invånarenas antal öfverstiger 1,000.

Thorshàlla, vid en å, som faller uti Målaren, är lastage-plats för Eskilstuna, och har 6 à 700 invånare.

Strengnäs, vid Mälaren, sysselsätter sig mest med landtmanna-näringar. Invånarenas antal öfver* stiger 1,000.

Ett af försvarsverken för inloppet till Stock-liolm, Dalarö Skans, ligger i detta landskap.

Nerike.

Detta landskap gränsar i norr till Westmanland, i vester till Wermland och Westergötland , i öster till Södermanland, och i söder till Wettern cch Östergöthland, Det utgör den sydvestra delen af Mälardalen.På norra sidan skiljas bergslagerna här ifrån slätten genom Kilsbergen, hvilka likasom en vägg höja sig deromkring. Bergstrakterne i denna provins äro mycket skogbevuxne. Vattnen flyta en del åt Hjelm ären och en del ät

Wettern. Den östra och södra delen af landet är slät- Den norra och vestra är till större delen bergslag, hvarest finnes jern, koppar, silfver, svafvel, alunskiffer och kalksten. På slätten frambringas spannmål öfver or« tens behof.

Hit hora tvänne städer, nemligen:

Örebro, vid Svart-ån, icke långt ifrSn dess utlopp i Hjelmaren. Bergslagshandeln är denna städs förnämsta näring. Folkmängden räknas till omkring 3,000 personer.

Askersund, vid Wettern. Staden drifver handel på Bergslagen och de omkring Wettern liggande orter. Folkmängden räknas til] omkring 600 personer.

Wc r ml and.

Detta landskap gränsar i norr till Norrige och Dalarne, i vester till Norrige, i öster till West-manland och Nerike, och i söder till Dalsland, Wenern och Westergötland. Det utgör den norra delen af Wener-dalen.

På norra och vestra sidan är landet uppfyldt af från Skrebofjället utg*ende bergsträckor, hvaribland väl finnas höga berg, dock inga egentliga fjäll»— 4* —

Flera bergskedjor sträcka sig genom landet, som emellan dem är genomskuret af en myckenhet sjöar och strömmar, hvilkas vatten samlas i We. nern. De östra och södra delarne af landskapet äro tämligen släta och fruktbara, hvaremot de norra och vestra hafva ymnighet på skog och mineralier. Utom jern finnes här äfven silfver, koppar och bly, och bergsbruket är landskapets hufvudnäring: men åkerbruk och boskapsskötsel äro dock af ganska stor betydenhet ; i synnerhet har odlingen i detta afseende under de sednare åren, sedan TroUhätte-canal blef färdig, ansenligen vuxit. Skogs-producter utgöra en ganska betydlig exportvara, Städerne i detta landskap äro tre, nemligen: Carlstad, vid Clar-elfvens utlopp i Wenern , sora på Wenern och genom Trollhätte Canalverk drifver en betydande handel med spannmål, victualier, salt och kramvaror, skogsproducter och jern. Folk-cumern räknas till omkring 1,200 personer.

Christinehamn, vid en vik af Wenern, sc m på samma väg drifver samma slags handel. Invånareras antal stiger till omkring j,æoo personer.

Philip stad, en bergsstad, hvars hufvudsakliga rörelse består i att förlägga bergslagen och afyttra tackjern. Folkmängden räknas till omkring 500 personer.

Oscars Stad, nyligen anlaggd vid Arvika. Försvarsverk, fordom anlaggdt mot Norrige, finnes i detta landskap: Eda Skans.~ 43 —

Götha Rike.

Götha Rike, som genom skogarna Tiveden och Kolinorfien skiljes ifrar» Svea Kike, gränsar i norr till detsamma och de dithörande landskapen Södermanland, Nerike och Wermland, samt till Norrige. Det gränsar i vester till Norrige, Kattegat och Ö-resund , samt i öster och söder till Östersjön. Dec omfattar den södra delen af Wenerns Dal och hela Wetterns, Emm-åns, Wexiö, Lunds och Halmstads Dal.

Det är fördeladt i 8 landskap, nemligen: Öster-göthland , Westergötland, Dalsland, Bohus - Län , Småland, Halland , Blekinge och Skåne. Dit räknas äfven de bägge stora öarne Gottland pch Öland.

Öster got hl and.

Detta landskap gränsar i norr till Södermanland och Nerike, i vester till Wettern, i öster till Östersjön, och i söder till Småland. Det utgör den o-stra och hufvudsakligaste delen af Wetterns Dal.

Tvärt öfver hela landet, ifrån Wettern förbi Skenninge och Linköping, framåt hafvet, går en flack Dal. Mellan sjöarna Wettern och Sommen uppstiger en landhögd, som sluttar mot Wettern. Södra delen af Östergöthland mot Småland är berg-aktig, och kosten vid hafvet i allmänhet klippig. Den nordvestra delen är bergslag. Östergöthland

/äger en ovanligt fruktbar jordmån, goda och väl skötta åkrar och ängar, och godt mulbete. Det frambringar och utförer i myckenhet Hvete, Råg, Korn, Ha fra , Årter, och har ymnighet på både jord- och trädgårds-frukter, samt boskap. Jern och Koppar finnes ymnigt, samt Kalksten och Marmor,

Der finnas fem städer, nemligen:

Linköping, vid Stång-ån, icke långt ifrån dess utlopp i sjön Roxen. Stadens handel är mest med spannmål och victualier, samt den kringliggande ortens behof af främmande varor. Folkmängden stiger till inemot 2,000 personer.

Norrköping, vid Motala ströms utlopp i Bråviken. Denna stad har en ypperlig belägenhet för alla slags manufacturer, hvartill vattenverk kunna nyttjas, och har redan en myckenhet Fabriker. Det kringliggande landets bördighet befordrar dem, och stadens belägenhet vid Bråviken har gjort den till en betydlig handels-stad, som exporterar ortens naturliga producter och manufactur-varor. Folkmängden är emellan 9 och 10,000 menniskor.

Söderköping, vid en å, nära till en vik af O-stersjö», kallad Slätbaken. Stadens förnämsta rörelse är ännu den, som föranledes af en der belägen helso-brunn, kailad Ragnilds källa. Stadens folkmängd utgör mellan 6 och 700 persorer.

Skenninge, hvars handel hufvudsakligen består i att förse orten med kramvaror, specerier m. m. i utbyte mot spannmål och boskap, hvarpå landetderomkring har ymnighet. Folkmängden räknas till omkring 600 personer.

IVadsiena, vid Wettern. Denna stad drifver

handel på Wettern med de deromkring liggande orternas producter. Der finnas v<il inrättade linnefabriker, och tillverkas vackra spetsar i myckehet. Folknumern räknas till omkring 1,600 personer.

We sfer gothland.

Detta landskap gränsar i norr till Dalsland, Wer.ern och Wermland, i vester till Bohus-Län, Kattegat och Halland, i öster till Nerike och Wettern, i söder till Småland och Halland. Den större och norra delen af detta landskap hörer till We-ner-daien, och den södra utgör den nordöstra delen af Halmstads-dalen.

Omkring Wenern stiga här några berg, såsom Hunne och Halleberg, med branta sidor, i högden: men i allmänhet äro bergen bevuxna, och på vissa trakter odlade och ganska bördiga, såsom Kinne-kulle. Stenarterne anses här ligga i hvarf, så att det öfversta hvarfvet består af Trapp, det andra af Skiffer, det tredje af Kalksten, det fjerde af Örsten, Kalksten och Alunskiffer, det femte af Sandsten, och derunder granet. Bergshandteringen är betydlig i vissa trakter. På slätterna har Westergötland en ganska fruktbärande jordmån, men svagt mulbete. Det frambringar spannmål öfver sitt behof, träd- och rot-frukter i ymnigbet, l(n,- 46

hampa, boskap och victualier. Vid hafsstranden iir saltsjöfisket ganska indrägtigt, i synnerhet när sillfisket är gifvande. I en trakt, der jordmånen äc mindre fruktsam, hafva invånarena slagit sig på mindre handtverk, och derigenom och genom handel kring landet funnit medel till sitt uppehälle.

Detta landskap har 11 städer, nemligen:

Götheborg, en betydlig stapelstad, belägen vid Götha elf, nära dess utlopp i hafvet. Denna stad drifver näst Stockholm den starkaste handel i Sverige. Stadens folkmängd räknas mindst till 16,000 personer.

Wenersborg, vid södra ändan af Wenern. Den drifver betydlig handel med de kring Wenern liggande landskap, och är en nederlagsplats for en del af de varor, som ifrån dessa orter på Götha elf, genom Trollhätte slussverk, föras till Göthe, borg. Folkmängden räknas till omkring 1,000 personer.

Alingsås, en uppstad, hvars förnämsta rörelse består i klädes- och ylle-fabriker, etofles-väfveri, band väfverier, strump-fabriker, med dertill hörande inrättningar. Invånarenas antal uppgifves till 1,000 personer.

Borås, belägen i det handlande Marks Härad. Dess invänare, likasom hela Häradets , hafva rättighet ott fara kring landet och idka handel med jern-smide , trädvaror och åtskilliga i orten tillverkade ylle- och linnevaror,

hvarjemte de drifva en vid-sträckt bäst- och oxe.handel. Folknumern uppgifves till 2,200 personer.

Ulricehamn, förut Bogesund, drifver handel med boskap och victualier, och förfärdigar ett förträffligt äggjerns smide. Den anses hafva 550 in. vanare.

Skara, den äldsta staden i Westergötland, drifver endast handel for orten. Folkmängden antages till §oo personer.

Lidköping , vid Lida åns utlopp i Wenem , drifver betydlig handel pä Wenern med spannmål, victualier, fjäder, trädgårdsfrukter och specerier. Här kommer den canal, som skall förena Wenern och Wettern, att ledas till Wenern. Lidköping har öfver 1,000 invånare.

Mariestad, vid Tida åns utlopp i Wenern,drifver samma slags handel, sotn Lidköping. Stadens folkmängd utgör omkring 550 personer.

Sköfde, i trakten af berget Billingen, drifver o-betydlig handel med ortens alster, och bebos af omkring 400 personer.

Ej o, vid Wettern, har ett godt laxfiske, och omkring 400 invånare.

Falköpings i trakten mellan Ålle- och Mosse-berg, har omkring 150 invånare.

Försvarsverk äro, vid Götheborg: fästningen Nya Elfsborg, samt skansarne Götha Lejon och Kronan.

D als land-

Detta landskap gränsar i norr till Wermland, i vester till Norrige och Bohus Län, i öster till Wenern, och i söder till Wesrergöthland. Det utgör en liten del af Wenérns dal.

Landet bar af sin ländighet erhållit sitt namn. Det är tätt beströdt med berg, hvarimellan dalarne äro djupa. Bergen innehålla silfver, koppar, jern och bly. Skogarne innehålla flera slags timmer. iViànga bruk och sagqvarnar äro der anlaggde. Dalar och slåtter hafva en bördig jordmån: och skogs-bygden göres fruktbar genom svedjande. Orten är dock i synnerhet gynnande för boskapsskötseln. Landskapet delas i Wermlands och Westgötba Dal, hvilka åtskiljas genom en à, som vid Köpmannebro faller ut i Wenern.

I detta landskap finnes en stad, nemligen:

Ånialt vid Wenern. Den har en god hamn, cch exporterar smide ifrin sydvestra delen af Wermland och Dalsland, samt skowsproducter i stor myckenhet. Folkmängden är omkrirg 500 personer.

Bohus Lån.

Detta landskap g-änsar i norr till Norrige, i vester till Kattegat, i öster till Dals and och We-stergöthland, i söder till Götha elf och Wester-göthland. Det skiljes genom Knippe- och Kroppefjällfjäll ifrån Weners dalen, och är egentligen en fort-sättning af Christiania-dalen i Norrige.

Det natuc]iga läget har gifvit anledning till et* trefaldig fösdelning af detta landskap: i Fjållgàr-den, eller den af berg och skogar uppfyllda delen, invid gränsen mot Dalsland; Skargården, eller öarna i Saltsjön, och kusten derinvid ; och Slättlandet, som ligger mellan dem bägge, är väl icke utan berg, men till största delen fritt för skog. Landet är genomskuret af en myckenhet mindre strömmar. Ett enda jernbruk finnes i denna provins. Åkerbruk och boskapsskötsel äro tämligen gifvande, men inbyggarenas hufvudnäring är fisket, och hvad som genom skogarnas afkastning kan inbringas. I derta landskap tillverkas något salt.

Här finnas fyra städer , nemligen :

Kongelf, Konghàll eller Kongshall, drifver han-' del med ortens producter, i synnerhet fiskvaror» Folkmängden öfverstiger föga ^oo personer.

Marstrand, på en ö utanför kusten. Dess exporter bestå mest i trädvaror, stål, jern och fisk-varor. Folkmängden utgör omkring i,2co personer.

Uddevalla, drifver en ganska betydlig handel, och utskeppar skogsproducter, jern, alun, fiskva» ror, tran , boskap, victuaHer och hudar. Folkmängden räknas till omkring 4,000 personer.

Strömstad, vid Svinesund, en mil ifrån Nornan gränsen. DesS handel, med samma varor, som de öfriga städer i detta landskap, är betydlig. Folkmängden räknas till omknng 900 personer.

4— ?o _

Försvarsverk i detta landskap äro:

Bohus Slott, nu mera förfallet.

Carlsten, en stark fästning bredcvid Marstrand.

Smaland.

Småland gränsar i norr till öster- och Westergötland, i vester till Westergötland och Halland, i öster till Östersjön, och i söder till Blekinge och Skåne. Det omfattar en del af Wetterns dal, hela Emm åns och en del af Wexiö dalen.

Landet är mycket skogvuxet, och har deribland bokskogar: det är derjemte i allmänhet bergigt. På östra sidan mot kusten äro bergen branta och kala, med tvärdjupa och trånga dalar emellan. Den inre delen af Jandet har lika så stora, och i-bland större, bergshögder, men mera långsluttande, jordbetäckta och bevuxna, och emellan dem förekomma större rymder , till och med slåtter och hedmarker, längs efter de vestra vattudragen. Den sydöstra delen har betydligare falt. De landsftyc-ken, som kunnat odlas, hafva i allmänhet en mycket bördig jordmån. Mulbetet är förträffligt, och boskapsskötseln ortens hufvudnäring, Lin odlas med utmàrkt framgång. Här finnas betydliga malmfält, hvaribland äfven guld och koppar. Skogarnes producter äro äfven betyolige. Detta landskaps invånare äro utmärkt idoga.

Har ünnas 7 stader, nemligen:Colmar, vid sundet mellan fasta landet och 6-land , har betydlig bade ut- och inrikes handel. Folkmängden r.:knas till omkring 2,600 personer.

Winmerby, drifver stark oxhandel, och förser den omkringliggande orten med salt, tobak, fisk och kramvöior. Folkmängden anses utgöra omkring i,oco personer.

Wester vik, vid Östersjön, har en god hamn, och drifver betydlig både ut- och inrikes handel. Den h ar omkring 2,000 invånare.

Wexiö, drifver betydlig landhandel, i synnerhet med oxar. Folknumern utgör omkring 2,300 personer.

Jönköping, vid södra Snden af Wettern , drifver pä denna sjö ganska betydüg handel. Invåna. renas antal utgör omkring ii^co personer.

Ekesjö, drifver stark oxhandel. Folkmängden uppgifves till 500 personer.

Grenna, vid Wetteru, drifver handel med oxar och trädgårdsvaror.

Halland.

Detta landskap gränsar i norr till Westergötland, i vester till Kattegat, i öster till Westergötland och Smaland, och i söder till Skåne. Det utgör den vestra delen af Halmstads dalen.

En kedja af höga berg omgifver landet på norra och östra sidorna, och på den södra sträcker sig en sandås emot hafvet. Den norra delen ärBergaktig och skogvuxen, den södra mera slaf. Jordmånen är foga fruktbar, och landet har betyd- -ligt behof af spannmål. Fiske och boskapsskötsel Sro provinsens hufvudnäringar. Här drifves äfven perlfiske: salt tillverkas, och allmogen är skicklig i spånad och väfnad.

Halland har fem städer, nemligen:

Laholm, vid Lagga åns utlopp i hafvet, drifver handel, egentligen med egna fabrikstillverkningar. Jnvänarenas antal räknas till omkring 900 personer.

Halmstad t vid Nissa åns utlopp i hafvet, är utmärkt for- ett ypperligt laxfiske, och drifver någon export-handel. Folknumern räknas till omkring 1,300 personer.

Falkenberg, vid Åthra Sns utlopp i hafvet. Lax-och sillfiske och något åkerbruk äro denna stads hufvudnäringar.

Warbergs en befästad stad vid hafvet, har en god hamn, och ex porterar metall och trädvaror, beck och tjära. Fisket är fördelaktigt. Folknumern öfverstiger foga 1,000 personer.

Kongsbacka, drifver någon exporthandel med tjära, beck, pottaska, bräder och snickar-arbetea.

Blekinge.

Detta landskap gränsar i norr till Småland, i vester till Skåne, i öster och i söder till Östersjön. Det utgör en dei af Wexiödales.Landet är ett smalt, något bergaktigt kustland, som mot hafssidan är omgifvet af en klippig skärgärd. I anseende till bördighet och natur, delas det i trenne trakter, nemligen: Strandbygden, som af infödingarna kallas War an, och inbegriper skärgården och kusten, hvars inbyggare idka boskapsskötsel, emedan de äga ett ypperligt saltsjö - bete, samt fiske , ej, allenast inomskärs, utan äfven utom-skärs, med däckade båtar , långt under Tyska val-len; Mellan• eller Byabygden, som längs igenom landet följer denna, idkar, jemte boskapsskötsel, ett lönande åkerbruk; Skogsbygden, mot gränsen till Småland och Skåne, är stenig och skogvuxen , och dess inbyggare nära sig mest genom boskaps, skötsel, skogsproducter samt tillverkning af pottaska, handsmiden och handtverkerier. Brukshand-teringen är i detta landskap föga betydlig. Blekingen har tre städer r Carlskrona, hamn för Rikets Orlogsflotta. Dess handel, så ut- som inrikes, är betydlig. Folkmängden räknas till omkring 12,000 personer. Utanför inloppet tiil staden ligga tvänne Castell i Kongsholm och Drottningskur.

Carlshamn, en sjöstad, med god hamn, till hvilken äfven inloppet är befästade. Denna stad drifver både ut- och inländsk handel. Folkmängden öfverstiger 3,000 personer.

Solvitsborg, en liten sjöstad, med foga mer äß 300 invånare, till större delen fiskare.* ' — 54 ~

Skåne.

Skäne gränsar i norr till Småland och Halland,

e f

i vester till Kattegat, Öresund och Östersjön, i ö-ster till Blekingen och Östersjön, och i söder till Osfersjön. Det utgör en del af Wexiö eller Chri-stianstads dal, samt hela Lunds eller Engelholms dalen.

På gränsen St Småland och Blekingen är detta landskap skogvuxet, och ehuru i allmänhet slätt, är det dock genomskuret af sandåsar, i hvilka träffas sandstens- och kalkbrott, och på njgra ställen malm och stenkol, Skogarne bestå af ek och bok, och i allmänhet löfträd. Jordmånen är ganska bördig, hvilken bördighet under en bättre odling kunde drifvas ganska högt. Landskapet har öfverflöd på åker och äng, och trädgårdar och boskapssköt • sel iiro af naturen i högsta grad gynnade. Skäne frambringar öfver sitt behof hvete, räg, korn, hafa, ärter, bohvete, humla, kummin, boskap, hastar, fj derfä, vax, honing. Fisket är ganska ymnigt och indrägtigt-Alun, stenkol, kalk, te-j?el, , pottaska, ektimmer, qvarnstenar och bastrep höra äfven till Skir.es exportvaror. Plantering af tnullb rsträd har med mycken framgång blifvit försökt, äfvensom af allahanda färggräs, rspsat, sträkardor och åtskilliga mediciual växter. I acseeade till sko^sbrist, nyttjas torf till bränsle.1 Skåne finnas io städer, nemligen t

Malmö , strax nedom Öresund , drifver en gån-ska betydlig handel och utskeppar i ymnighet Skäres producten Der finnas betydliga och väl an-laggda fabriker. Folkmängden räknas till 6S000 personer.

Skanör , en liten stad vid Östersjön, med blott omkring 300 invånare, mest fiskare.

Falsterbo likaledes, med allenast 150 invånare, som fora samma lefnadssätt.

Tstad, äfven vid Östersjön. Härifrån går Post-Jakten öfver till Tyskland Staden exporterar i myckenhet spannmål , boskap , victualier , jern , stal , koppar , pottaska och alun. Folknumern räknas till omkring 2 500 personer.

Lund , en uppstad , som hämtar sin fornSmsta näring af den studerande ungdom, som bivistar det der anlaggda Universitet. Invånarenas antal räknas till omkring 2,000 personer.

Landskrona, en befästad stapelstad vid Öresund, som har en beqväm och säker hamn, och drifver betydlig både ut- och iiliirdsk handel. In-vånarena utgöra omkring 1,500 personer.

Helsingborg , vid Öresund , drifver en gai\cfca betydlig handel. Der är den vanliga öfverfarten ifrån Sverige (ill Danmark. Staden har omkring 1,500 invånare.

Christianstad , en befästad stad vid Helge ä , hvilken, såsom stapelstad, har tiil lastageplats den 9 mil derifrån belägna byn Åhus. Denna stad ex-t 56 -

porterar i synnerhet alun, pottaska, beck och ek-stäfver. Folknumern anses stiga till 2,000 personer.

Cimbrishamn, en liten stad vid Östersjön, handlar med spannmål. Dess hufvudnäring är fiske, ©ch invånarenas antal omkring 700.

Engelholm, en liten stad vid Rönne å, icke långt ifrån dess utlopp i Kattegat. Stadens förnämsta handel är med tunnkimmar och bottnar. Folkmängden stiger ej till 400 personer.

Bland utanför Skåne belägna öar, bör nämnas xUwm, ryktbar genom Tycho Brahe, som der hade sitt Observatorium.

Gottland.

Gottland är en ö, på alla sidor kringfluten af 'Östersjön, 10 mil ifrån det närmaste fasta land, "som är Småland. Dess storlek är i arealt innehåll .28 qvadratmil. Den ar i allmänhet flackländig, men rundt omkring omgifven af en ås. Ur denna as uppstiger, i norra delen af ön , Thorsborg , ett ganska högt och brant berg, ofvanpå hvilket är ett falt af 2jOco alnar i qvadrat; och i södra delen af ön , Hoborg, ett berg af samma beskaffenhet „ men mycket mindre. Här växer mycket både löf- och barrskog, ön innehåller åtskilliga sjöar och strömmar. Den har en ganska fruktbar jord. mån , och godt och tillräckligt bete, så att åker-bruk och boskapsskötsel urgöra dess hufvudsakliga Käring. Häst- och Fårafveln är ganska fördetak-— 57

tig. Likaså fisket och sjöfogelsfångsten. Kalk, skogsproducter och den så kallade Gottlands-stenen äro ibland öns betydliga exportvaror, öns folkmängd räknas till omkring 28,000 personer.

Här finnes allenast en stad, nemligen :

JVisby, som drifver en fördelaktig handel, både på utrikes orter, och på Sverige, med öns producten Dess folkmängd räknas till omkring 4,000 personer.

Öland.

Denna ö, som på alla sidor är omgifven af Östersjön, sträcker sig 14 mil i längden utmed Småländska kusten, hvarifrån den är skild genom Calmare sund.

Den består af en bergås, mer och mindre beklädd med jord och sand. Denna ås är ett kalkberg. Af ålder är ön fördelad i tre district, kab lade Ævaren, Landtborgen och Midlands dalen. All-våren , som utgör större delen af landet, är en horizontel högd , torr, bar och brant, bestående endast af kalksten , med liten eller allsingen jord betäckt. På sidan åt stranden är en trakt, försedd med skog , löfträd , ängar och åkrar , hvarifrån uppgången till den nästan öde Allvaren på de flesta Sr ganska brant. Landtborgen följer bägge sidorna af Allvaren, mellan högden och det bebodda landet, och Midlands dalen ligg-er derimellan , och innefattar den mest odlade delen af ön. Landet är— TB -

fruktbart och har ett förträffligt bete. Det har

derigenom en god histafvel, god boskapsskötsel , ymnighet af fj-derfà, smör, honing, vax m m. Alunskiffer finnes öfver hela ön: äfven är ett Stenkolsbrott upptäckt. Här brytes den sä kallade 6-landsstenen , svart mamior, skiffer och oljesten. Kalk bränning samt fiske hora till inbyggarenas näringsfång. öns hela folkmängd räknas till

omkring 20.000 personer. Der finnes än-ru ingen stad , men Borgholm har erhållit stadspii-viiegier.

1 allmänhet är Sveriges långa kust, äfven som de större insjöarne, bestredd med en myckenhet större och mindre fruktbärande öar och holmar.

Utom fJuropa tillhör Sverige den Westin diska ön S:t Barthélemy. Den är en af de mindre An-tilliska eller Caraibiska öarna, och är belägen under 17 och nordlig bredd, samt nära 3130 längd. Den är en och en half mil läng, och en half mil bred. Den har höga och klippiga stränder, men är in i landet siat och tjenlig till odling. Dess förnämsta afkastning är Bomull, Sockerrör, Tobak, Indigo, Cacao, Sak och Kalk. Den har ungefär goo invånare.

Der finnes en nyligen anlagd Stad, kallad Gu-stavia hvars handel, efter förhållande af den handlande verldens politiska omständigheter, är mec och mindre indrägtig.59 ""

Sveriges Statskunskap. Luftstrek,

Sverige bar i allmänhet en ren och sund luft. Vintern är kall och långvarig, sommarenhet, men dock behaglig. Årstiderne äro noga bestämde. Förödande naturhändelser äro okände eller åtminstone ganska sällsynte, med undantag af vattenöf-versvämningar och genom vattnets skärning verkade jordfall, Men så väl köld som värma äro i olika förhållande, i följe af landets olika läge, pä dess långa sträckning mellan norr och söder. Sålunda är i de norra orterna sommaren fög3 mer än 8 till i o veckor täng, höst och vår föga märkbare, och vintern stark och långvarig. Ju mer man nalkas söder, förlänges sommaren, våren och hösten, och vintern blifver mindre plågsam. I allt detta förefaller dock skiljaktighet, i den mån orterne äro mera eller mindre bebodde och odlade, eller till sitt läge högre eller lägre.

Fr ugtb ctr het.

Eft?r luftstrekets olikhet rättar sig äfven i allmänhet landets frugtbarbet. 1 detta afseende kan den någorlunda bestämmas efter skogarnes beskaffenhet. 1 Lappland och Norrland växer mest barrskog och endast de minst ömtåliga slag af löfträd. Skogen är der i allmänhet tät, men ju ho-gre man kommer i norr, dess långsammare växer den, blifver smalare och lägre. I Dalarne och nedanför Gefle begynna finare trädslag att trifvas, såsom ek, lönn, ask m. fl., skogen växer fortare och skjuter mera i högd och tjocklek. Vid hög-den af Östergöthland blifver vegetationen ännu stackare, och i de mest södra orterna barrskogen mera sällsynt, samt ek-, alm - och bokskogar allmännare. Ungefär efter samma förhållande är jordmånen i landets särskilda delar olika bördig; dock fl mas deri ännu flera förändringar, verkade dels af olikheten i jordarter , som genom vattnets skärningar blifvit uppkastade, dels af orternas bättre eller sämre odling. Man kan likväl äfven i dessa afseenden antaga, att bördigheten tilltager i den mån man nalkas söder, helst samma förhållande märkes i afseende på orternas befolkning.

B ef o l k ni n g.

Sveriges inbyggare leda sitt ursprung ifrån flera tid efier annan invandrade stammar. De äldste voro Lappar, hvilka bortträngdes af Finnar , och numera träffas allenast i Sveriges mest norra landskap. Finnar finnas ännu qvar, strydde i Sveriges skogstrakter , dit de blifvit drifne af Svear och Göther > som nu egeßtligen innehafva landet. I följe häraf talas inom Sverige ännu trenne språk : Lappska , Finska och Svenska; och i afseende på det sistnämnda har nästan hvart landskap en olika dia?— —

Sect, hvaribland den Dalska dialecten är så skild från de öfriga, art den ej mera af andra Svenskar, utan särskildt studium, förstås.

Lapparne föra ett nomadiskt lefnadssätt, och äro i pbysisk bildning de öfriga Sveriges inbyggare ganska olika. Vuxne under ett climat, som Jyckes vilja qväfva alla alster, äro de små till växten, och bruna till färgen. De äro starka, men rå och osnygga.

De öfrige stammarne äro reslige och starke till växten. De äro blandade af ljus- och mörkhå-riga, dock höra de flesta till den förra classen.

Mod, uppriglighet, redlighet och arbetsamhet, kärlek till frihet och sjelfständighet, en hög tanka om nationens kraft och värde, inbördes afund och fallenhet för prakt, äro hufvuddrag i Svenskarnes national-caracter. Den vetenskapliga odlingen är föga allmän, men under flera gynnande tidehvarf hafve vi kunnat uppvisa ypperliga vetenskapsmän och konstnärer, hvilkas uppfinningar och mästerstycken blifvit ryktbara hos andra odlade folk. I intet annat land har den lägre folkclassen hunnit en så hög grad af odling, som hos oss; en följd deraf, att lifegenskapen hos oss alltid varit okänd, och att en stor del af våra bönder äro sjelfägare af siøa grund-egendomar, och alla af sitt arbete.

Landets befolkning rättar sig efter climatets och orternas godhet i sådant förhållande, att i Lapp. land och Norrland sammanräknade bor icke fullt -j|-.delar af hela rikets folkmängd, i Svea Rike litet_ 62

öfver -indelar, och i Götha Rike litet öfver -*§de-delar. Efter de sednast kungjorda noggrannaste b er» k ringar, utgör he'a Rikets folkmängd 2,465,066 personer. M denna folkmängd anses öfver hälften vara sysselsatt med jordbi ukt t. Boende på landet räknas 2,216,746, samt boende i Städerna 248,320. Personalen under årsålder utgör 778,647; mellan 15 och 60 års ålder 1,471,619, och öfver 60 års ålder 214,800.

C rund -egendomens fördelning.

Allt det land, som i Sverige är odladt, är indeladt i så kallade Hemman. Detta betyder ej, att det fordras en viss vidd af jord, för att utgöra ett Hemman, t}7 Sveriges Hemman ombyta oändeligen i vidd och värde; utan benämningen hemman utmärker endast en viss andel mark, afskild och tillhörig bestämd ägare, och såscm sådan upptagen i förteckningen öfver ett lär.s, landskaps eller härads egendomar En sådan förteckning kallas Jordebok. 1 Sverige finnas änr.u landsträckor af betydiig vidd, som ej undergått hemmansdelning. De komma Under det gemensamma namnet Allmänningar.

Hemman finnas i Sverige af flera olika slag. Olikheten ligger i vilkoren för deras besittningsrätt. Skattihemman kallas sådana hemman, hvartill innehafvaren är full ägare afgrund egendomen, mot förbindelse att af dess afkastning erlägga renta. Denna renta kan tillfalla antingen Kronan , dä hemmanet kallas Ktono Skatte, eller någon enskild per-~ 63 _

son, då hemmanet kallas Frälse Skatte. Frälse-hemman äro sådana, der enskild person ar ägare till grand-egendomen, och rättighet till rentan beror af enskildt contract. Bland särskilda slag af Frälse märkas Säterier, Rå och Kers hemman m. m.

Lappland är ej fördeladt i hemmantal. I Norrland räknas 5,814,3 hemman; i Svea Rike 20,007,ö och i Goiha Rike 39)4S7,71 eller tillsammans öfver hela Riket 65,309.6.

Städerne äro äfven i besittning af en ej obe. tydlig del af den odlade jorden.

Producter och Näringar,

De hufvudsakligaste producter , som genom åkerbruket frambringas, äro hvete, råg, korn, bafra, blandsäd, ärter, potatoes och lin. Landet har omkring 1,460,000 tunnland odlad åkerjord, och ungefar 2,000 oco tunnland äng. Efter medelberäk-nirg besås årligen £;delar af åkerjorden, eller 1,141,000 tunnland, hvaraf \ med hvete och räg, och i-.delar med de öfriga sädesslagen, samt dessutom 90,000 tunnor potaToes. Om medelafkast-ningen räknas till fem gånger uts.det, och detta afdrages, uppkommer en årlig inkomst af omkring 4 million tunnor spannmål, och 360,000 tunnor poiatoes. Sannolikt kan denna beräkning anses ganska låg, dà jordbruket är i ständigt stigande.

Boskapsskötseln är i vissa provinser högt drifven, men i andra deremot försummad. Oxar, kor,w 64

får och getter, äro de vanliga boskapsslag, som hållas, 1 Lappland vårdas Renar i stor myckenhet såsom tamda djur. Hästar frambringas knappast till landets behof.

Jern- och koppar-tillverkningen utgör det hufvudsakligaste af Sveriges bergshandtering. Sveriges årliga jerntillverkning utgör efter Hammarskatt 385,710 skeppund stångjern, och 45,427 skeppuud ämnes- och

manufactursmide. Ur jerngrufvorna brytas omkring 800,000 skeppund malmsten, hvaraf mellan 5 och 600,000 skeppund tackjern smältas vid nära 400 Masugnar. Koppartillverkningen har varit olika, men har tidtals uppgått ända till 7 à 8)000 skeppund. Si|fvertillverkningen stiger numera sällan öfver 3,000 skälp., och Guldtiilverk-ningen är utarrenderad för 150 Ducater årligen. Bly, Svafvel, Alun, Rödfärg och Victriol höra äfven i större och mindre mängd till Sveriges producten Kalk finnes i myckenhet, flera slags Marmor, Sandsten, Täljsten, Porphyr m. m. samt Stenkol.

Skogarnes afkastning, bestående i bjelkar, mast* träd, skeppsvirke, timmer m. m. är högst betydlig. IVIan räknar, att årligen tillverkas omkring 200,000 tolfter bräder, 50 till 60,000 tunnor tjära, 10 till 12,000 tunnor beck, 2,000 skeppund pottaska, kimrök m. m., äfvensom skogarne lemna ett ymnigt förråd af brännkol, ved och byggnadsvirke, som inom landet förbrukas. Genom~ 6s ~

Genom Fisket erhålles ännu omkring 100,000 tunnor Strömming, och 12 till 15,000 tunnor Lax. Sillfisket har vanligen gifvit omkring 400,000 tunnor, och 50 à 60.000 fat Tran. Både Haf och Insjöar äro for öfrigt rika på många fiskslag, hvilkas fångst ansenligen lättar lifsuppehället. Jagten är i detta afseende äfven ganska indrägtig, i synnerhet i de norra orterna. Den gifver äfven någon tillgång på Pelsverk och Hudar, i afseende hvarpå Skälfångsten är ganska vigtig.

Fabriker, Manufakturer och flera slags Handtverkerier, finnas i Sverige anlaggda, efter andra odlade Staters monster. I mänga af Rikets landskap äf handtverks, skickligheten hos Allmogen högt drifven, så att den i allmänhet tillverkar nödiga redskap for sin hufvudnäring, de nödigaste persedlar till husbehof, samt timrar och murar gina hus. Linne- och ylle.spånad och väfnad har redan frambragt betydliga export-artiklar; och denna utväg till vinst genom handtverks flit kan drifvas högt uti ett land, der af Allmogen föga mer än halfva ä-rets arbete kan till landtbrukets skötsel användas.

Rikets handel kan med fördel idkas med egna Fartyg, emedan Skeppsbyggeriet är en naturlig tnanufaåur , och på rikets vidsträckta kust mycket skickligt Sjöfoik bildas. Något bestämdt och var» ak tigt kan ej uppgifvas angående förhållandet mellan Rikets export och importhandel, Tidtals har

5handeln inbringat betydlig förtjenst, genom Svenska fartygs fragtresor for Utländska handlande.

Styrelse.

V är di gli et.

Sverige är ett Konungarike, hvars Krona är ärftlig pà Manslinien. Sveriges Konung ar tillika Konung öfver Norrige, och förer derföre följande titel: Sveriges, Norriges, Göthes och Wendes Konung, &c. &c. &c. Sveriges i,uv<*rande Konung Carl XIV £ o han erhöll ftr sig och sina main liga arfvingar Arfsrätten till Svenska thronen genom Riksens Ständers val den io:de Augusti

i Bio.

Grundlagar.

Med Grundlagar menar man de emellan Regenten och Folket öfvererskomna stadgar, som bestamma styrelsens rättigheter och förbindelser, samt Folkets rättigheter och pligter. 1 stöd af dessa lagar utöfvar Regenten sin magt , och ge-rom dem ar Folket förbundet till lydnad, och försäkradt att ätnjuta sjelfständighet och frihet.

Sveriges Grundlagar äro: Regeringsformen af den 6 te Junii 1S09, Riksdags Ordningen af den ic:de Februarii igio, Successions Ordningen af deu 2Ö:te àept. lyio, och Tryckfrihets Fc>roid-_ 67

nifcgen âf den 6':te Julli 18 J 2, alla med de äodrin» garj, som efter förrn, vid sednare Riksdagar,

deri blifvit gjorde.

Regeringsformen bestämmer följande: Den Evangeliska Lutherska Läran, hvartill Sveriges Konung bor bekänna sig, är landets rådande Religion; do:^k är fri Religions - öfning förunnad alla den Christna Lärans bekännare. Den lagstiftande magten utöfvas gemensamt af Konungen och Riksens Ständer, hvilka äro sammansatte af fyra Riks-

Stånd, nemligen: Ridderskapet och Adeln, Presteståndet, Borgare-Ståndet och Bonde-Ståndet. Den verkställande magten är Konungen ensam anförtrodd. För rättvisans skipande äro bestämde Domstolar inrättade, och en allmih Lag stadgad, öfver hvars iakttagande desse Domstolar, under Konungens högs.ta uppsigt, vaka. Konungens MajestäC skall hållas i helgd och vördnad;- Hans gerningar äro emot allt aral fredade: endast Hans rådgifvare äro ansvarige för sina råd. Konungen har ensam rätt att förklara krig och sluta fred. När Lag stiftas, måste den, för att vara gällande^, af Konungen stadfästas. Konungen kan föreslå Riksèns Ständer lagföränd'ingar, lagförklaringar, och allt rörande landets styrelse, hvaröfver Han finner nödigt, eller, enligt lag, bör inhmta deras mening. Konungen besluter ensam om alla styrelsemål, alla ministeriella mål, al'a cbmmandomål; om Statsverkets förvaltning, utan annat rättesnöre, än de af_ 68

fliksens StMnder beslutna anslag; om Kronogodsena förvaltning, enligt de af Riksens Ständer fastställda grunder. Konungen äger rätt att mellan Riksdagarna, med Högsta Domstolen, förklara Civil-, Cri-minal- och Kyrkolags rätta förstånd. Råd och upplysningar skola likväl förut infordras och afgifvas af vissa Collegier och Ämbetsmän, alla styrelsemål beredas af Rikets allmänna ärenders Beredning, för Konungen föredragas uti Dess Stats-Råd , hvilket är förbundet att afgifva sina råd, hvarpå Konungen gör dtt afseende Honom godt synes. Den Ledamot af StatsRådet, som ej anfört något särskildt yttrande, anses hafva tillstyrkt det beslut Konu gen fattar. I ministeriella ärender böra StatsMinistem och Hof-Cantzlern afgifva sina yttranden till Protocollet, och i Commandomål den Föredragande , Konungen dertill förordnat. 1 vissa mål mäste, när beslutet af Konungen fattas, hela Stats-Rådet och alla Stats-Secreterarne vara in ple-no församlade: vid Konungens beslut i Justitiæ-" Årender måste Justitiæ Stats - Ministern, mindst tvänne StatsRåd, tvänne Justitiæ'Råd och Justitiæ-Cantzlern vara tillstädes. Rättighet att göra nåd tillkommer Konungen ensam. Konungen utöfvar äfven ensam rättigheten att stadfästa och verkställa Riksens Ständers beslut, att slå mynt, att föra högsta befälet öfver Krigsmagten, nämna till vigtiga ämbeten, afsätta ifrån vissa sysslor, upp-höja till hvarjehanda värdigheter och adeligt stånd, samt att styra sitt Hof.

Konungen äger rätt att till Urtima Riksdag sammankalla Riksens Ständer, när Honom godt synes, och, i vissa bestämda fall, till hvad ort Han finner tjenligast: att utnämna Riksståndens Ordförande, samt BondeStändets Secreterare, och att efter fyra mänaders förlopp upplösa Riksdagen.

Riksens Ständer äro, ehuru fördelade i fyra Ständ, hela Svenska Folkets Ombud Dessa Ombud njuta personlig helgd, så väl i massa som enskildt, så att en Riksdagsman icke kan under tilltal ställas, eller sin frihet beröfvas, för gerningar och yttranden inom Riks-Stånden eller något Riksens Ständers Utskott, utan att det Stånd, till hvilket han hörer, sådant efter föreskrifna formaliteter tillåtit; att ingen Riksdagsman kan förvisas ifrån den ort, der Riksdag hålles; att alla försök af enskild Man eller Corps att våldföra Riksens Ständer eller deras Utskott, eller någon enskild Riksdagsman, eller störa friheten uti deras öfverläggningar och beslut, ar.ses såsom förräderi. Riksens Ständer afgöra frågor, som i afseende på beslutets form äro af fyra slag: 1:0 Sådana, som Riksens Ständer allena afgöra. Dessa äro : att bestämma tiden för deras sammanträde till Lagtima Riksdag , ej förr än fem år efter den innevarande Riksdagens slut: att begära den påstående Riksdagens förlän-— 7 o _

gande till högst fyra månader : att besluta nya pålagor, utskrivningar af manskap, penningar eller varor : att bestämma tiden och beloppet af Bevillning, con sattet till dess fördelning och utgörande: att granska Statsverkets tillstånd och förvaltning: att reglera Stater, och under bestämda hufvudtitlar uti Riksstaten anslå särskilda summor att användas till särskilda ändamål: att fastställa och anslå de tvänne creditivsummor, som böra afsättas tiil Konungens disposition vid oförutsedda händelser : att bemyndiga Konungen att upptaga lån, eller höja tull-afgiftema : att öfverse tillståndet och styrelsen , samt fastställa grunderna för förvaltningen af Banqnen och Riksgälds-Contoiret, och för förvaltningen af Krono godsen : att genom Banqutn utgifva Sedlar, som inom Riket för mynt må erkännas : att genom Ombud låta öfverse Statsverket, ßanquen och Riksgälds-Conroiret: att vid Konungs.ättens utslocknande utvälja en ny, och förordna huru styrelsen skall föras, intill dess den valde Konungen kan densamma emottaga: att för-ordna Förmyndare för en omyndig Konung: att besluta om Rikets styrelse, i den händelse, då Konungen förblifvit utrikes tolf månader, Ständer-ne blifvit sammankallade, och Konungen, dero-m underrättad , ändock icke till Riket återkommit, eller i den händelse, att en Konungs

sjuklighet fortfarit af den beskaffenhet, att Han längre än tolf månader med Regerings-ärecderna sig icke befakfat: att genom sitt Constitutions - Utskott utöfva rättigheten att ställa till laga ansvar Ledamöter af StatsRådet, eller Konungens rådgifvare i Comman-domål, eller ock sjelfve anmäla en underdånig ön-gkan om sådana Ämbetsmans skiljande ifrån ämbetet : att ställa till ansvar sina Fullmägtige i Ban-quen och Riksgälds-Contoiret: att vid sina ämbeten bibehålla Ledamöterna i högsta Domstolen, eller ifrln sitt förtroende utesluta ända till trenne af deras antal: att tillåta, det en Riksdagsman må kunna ti'J ansvar ställas, eller sin personliga frihet beröfvas : att utvälja sin Jsstitiæ Ombudsman och hans Suppleant, de sex Committerade till Tryckfrihetens vard, Fullmägtige i Banquen och Riksgälds Contoiret, Revisorerne till deras och Statsverkets öfverseende, alla sina Utskott, Nämnder och Eie&orer, genom hvilka de i vissa fall utöfva sin afgörande rätt.

2:0 Sådana , till hvilkas afgörande fordras en-stammighet mellan Konungen och alla fyra Stånden. Dessa äro alla frågor, som angå förändring af Grundlagarna, Riks-Ståndens Privilegier, antingen redan varande eller nya till meddelande, och Ständernas önskan att fore tre månaders förlopp afsluta Riksdagen.

3:0 Sådana, till hvilkas afgörande fordras en-stämmighet mellan Konungen och tre Stånd , nemligen alla frågor , som angå förbättring och förklaring af Civil-, Criminal- eller Kyrkolag, de delaraf Krigslagar och Forfattningar, som röra Medbor» gare utom Krigsstaten, foryttrande af Kronans gods och lägenheter, förändringar i Indelnings-verket, och i allmänhet alla ämnen tillhörande Konungs och Ständers gemensamma befattning, och som icke äro upptagna under de tvänne nyss föregående titlar.

4:0 Sad ana, öfver hvilka Riksens Ständer endast kunna yttra underdåniga önskningar, och till hvilkas afgörande fordras enstämmighet af trenne Stånd. Hit höra alla frågor , som angå Hushållslagar och författningar, grunderna, för allmänna inrättningar af alla slag, något StatsRåds skiljande ifrån ämbetet, och i allmänhet de, som i Grundlagarna ifrån Riksens Ständers pröfning icke äro undantagna, eller för hvilka icke särskilda vilkor finnas föreskrifna.

Riksdags-Ordningen stadgar sättet, huru Konung och Ständer utöfva den Lagstiftande magten. Den föreskrifver, huru hvart Stånd är sammansatt och eonstituerar sig sjelft. Ridderskapet och Adeln utgöres af Hufvudmannen för hvar och en af de på Svenska Riddarebuset introducerade Grefliga , Fri-herrliga eller Adliga ätter. I Hufvudmannens ställe kan annan Åtteman föra ättens talan, eller ock

annan Adelsman, efter vederbörlig fullmagt. _

Preste-Ståndet utgöres af Årke-Biskopen, Biskoparna och Pastor Primarius i Stockholm, såsom sjelfskrifna Ledamöter. Hvart Stift väljer sedan, efter— 73

föreskrifver! ordning, ett bestämdt antal Ledamöter, b!and Presterskapet. _ Borgare-Ståndet väljer

ett bestämdt aütal Ledamöter, ifrån hvarje Stad, btand de personer , som 3 år innehaft Magistratsämbete elier varit Borgare. — Bonde-Ståndet utgöres af besutna Krono-, Kronoskatte eller Frälseskatte Hemmans ägare, som icke tillförene hört till annat Riksstånd, eller ordinarie beställning i Rikets tjenst innehait, valde af sina jünnlikar. Riksens Stunder samlas sjelfkaliade rill Lagtima Riksdag, på den dag de i den i sista Riksdags-Beslutet införda Riksdag s-ka'lelsen sjelfve bestämt, enär fem år ifrån den sist hållna Riksdagens slut förflutit. Tili Urtima Riksdag böra de kallas af Konungen, 1:0 då Konungen vid infallande krig anser nödigt att lyfra den i Banquen för detta fall afsatta creditiv-summan; a:o af StatsRådet, i fall Konungen, efter företagen utrikes resa, utöfver 12 månader ur Riket blifver; 3:0 af StatsRadet, i fall Konungen, för fortfarande sjuklighets skull, ej pä 12 månader sig med regerings • ärenderna befattat j 4:0 af StatsRådet, då Konung dör och Thronföljaren ännu är omyndig3 5:0 af StatsRådet, i händelse den Konunga-ätt, hvilken arfsrätten till Riket uppdragen varit, på manliga sidan utginge. Riksdagens längd är fastställd till 3 månader, och Riksdagen anses begynna den dag, då Konungen låtit underrätta Rikseus Ständer, eller deras Stats-Utskott, om Statsverkets tillstånd och behof. Om RiksensStänder derom enstämmigt anhålla , kan ej en månads förlängning vägras , äfven som Riksdagen innan 3 månaders forlopp kan slutas, enär Konungen med Riksens Ständer derom är ense. Hvart Riks-Stånd förordnar sjelft sina enskilda Ämbetsmän vid Riksdagen. Riksens Ständer tillsätta sjelfve sina Utskott till ärendernas granskning och

beredande. Vid hvarje Riksdag skola tillsättas, ett Constitutions-Utskott, ett Stats-Ulskott, ett Be. villnings-Utskott, ett Banco-Utskott, ett Lag-Utskott, ett Allmänt Besvärs- och Oeconomiæ-Utskott, och ett Expeditions-Utskott. Det är Riksens Ständer öppet, att vid nödiga tillfallen tillsätta flera. Om KonungeD det äskar , tillsätta de ett Hemligt Utskott, för att til! Konungen afgifva yttranden öfver de mål Konungen detsamma meddelar, och Han pröfvar böra hemliga hållas. Fiksens Ständer kunna icke i Konungens närvaro öfver något ämne besluta eller rådpläga, icke eller något Utskott, det Hemliga allena undantaget.

Hvar Riksdagsman äger rätt att väcka frågor: dels hos Constitutions - Utskottet, öfver grundlagsämnen, si länge Riksdagen varar; dels i Riks-Ståndens plena, under den första månaden af Riksdagen; dels efter denna tid, om frågan omedelbarligen föranledes af redan fattade beslut, redan Hpptagna ärender, eller under Riksdagen inträffade händelser. — Hvar och en allmän fråga måste , för att kunna af Ständerna afgöras, öfverlemnas til!—
75

beredning af ett l/rskott. Ständërne kunna fore-lägga en tid for Betänkandens afgifvande af Ut» skotten. Grundlagsfrågor kunna stadn3 hos Con-stitutions-Utskottet och ej underkastas Rikens Ständers profning , hvarom Coüstitutions Utskottet dömmer, emot uttrycklig förbindelse att, om förslagets författare det yrkar, meddela honom sitt yttrande deröfver, med tillstånd att göra detsamma genom tryck allmänt. En fråga kan äfven efter ett uttryckligt beslut af Ståndet blifva ofullföljd. Det ar ett Stånds Ordförande förbudet att vägra proposition på ehvad fråga som helst, så vida han ej anser frågan bokstafligen stridande mot Grundlagarnas lydelse. Skulle «j Ståndet med honom instämma i begreppet härom, utan ändock yrka proposition , är han berättigad att förklara öfverläggningen hvilande, då in|let förvisas till Con-stitutions - Utskottet: om Utskottet förklarar detsamma icke vara mot Grundlagen stridande, kan Ordförande ej vidare derå vägra proposition.

Frågor förfalla: somliga, om Konungen eller något af Stånden vägrar sitt samtycke, somliga, om två Stånd stadna emot två; men vid dem, som äro af beskaffenhet att ej kunna förfalla, eller om Stånden stadna i flera skiljaktiga meningar , skall först förslag göras till sammanjämnkning ; men om det försöket frugtlöst aflöper, det Utskott, som beredt målet, förstärkas till en Nämnd, som med Ständers rätt, genom votering per capita och rfckeStandsvis, utan öfverläggning, afgöra frågan. Af-görande-rätten å Riksens Ständers vagnar är Con-stltutions-Utskottet tillerkänd, när hos Riksstånden olika meningar uppstå om frågors remitterande, eller tillsättande af nya Utskott, och skiljaktigheten ej genom bestämd pluralitet kan afgöras; samt vid fråga, huruvida ett Stånds Ordförande med rätta vägrat en begärd proposition. När Ständer icke åsämjas om antalet af Förmyndare för en omyndig Konung, afgöres frågan af ett särskildt Utskott eller Nämnd, väld, icke i plena, utan af hvart Stånds vanliga Eleétorer, och röstande gemensamt per capita. För alla val och omröstningar äro tydliga formaliteter bestämda,

Till alla de beslut, som uttryckligen fordra yttrande gemensamt af Konung och Ständer, bör Konungen å Rikssalen, i Riksens Ständers närvaro, afgifva sitt bifall eller afslag. Alla Riksens Ständers beslut sammanfattas i en Act, kallad Riksdags-Beslut, som med deras underskrift Allmänheten kungöres: men alla derigenom stadgade Lagar varda af Konungen utfärdade.

Successions - Ordningen bestämmer A rf-följden till den Svenska Thronen.

Tryckfrihets-Lagen bestämmer de vilkor, hvarunder Tryckfrihet af Svenska Medborgare får utöfvas.'Allmänna Lagar.

For Civil- och Criminal - Lagskipningen gäller Sveriges Rikes Lag af år 1734, med de förändringår och förklaringar, som tid efter annan deri blifvit gjorde, samt Kyrkolagen af är 1686.

Verkställande magt.

Konungen utöfvar ensam den verkställande ffiagten. Till Hans biträde dervid är förordnadt ett StatsRàd , som af Konungen sjelf utnämnes , sammansatt af en Justitiæ StatsMinister, en StatsMini-ster för Utrikes Ärenderna, sex StatsRåd, och en Hof-Cantzler. Alla mål, som hos Konungen föredragas, skola beredas af en af de fyra Stats-Secre-terarne. Desse äro : En för Krigs ärenderna; En för Cameral-, Landthushållnings-, Bergshandterings-samt

andra dermed gemenskap ägande inrikes civila ärender; En för Drätselverket, in - och utrikes handeln och slöjderna, och En för de ärender, som angå Religionen, Ecclesiastik verket, allmänna uppfostran och fattigvården. Målens beredning , innan de Konungen föredragas, förrättas ytterst af Rikets Allmänna Årenders Beredning, bestående af 8 Ledamöter, som af Konungen tillförordnas. Dessutom beredas och expedieras alla allmänna mål af följande Departementer och Collegier, nemligen : 1:0 Kongl. Krigs-Collegium, under Ordförande af sin egen tillförordnade Président. 2:0 Kongl.* - 78 —

Cantzli- Styr elsen, ünder Ordförarde af Hans Excel! StatsMinistern for Utrikes Ärenderna. Under hvar och en af de fyra Stats-Secreterarne samt Hof-Cantzlefn stå särskilda expedi ioner, nællan hvilka de löpande målen äro fördelade. 5 0 Kongl. Kam• fnar-Collegiunt. 4:0 Kongl. Stats-Conloiret. 5:0 Kongl. Bergs - Collegium. 6- o Kongl. Commerce • Collegium. 7:0 Kongl. Majestäts ocli Rikets Kammarrätt. £:o Läkarevärden förvaltas af ett särskildt Sundhcts-Colleaium. Hvardera under Ordförande

O

af sina egna Presidenter. För åtskilliga Förvaltningsgrenar äro särskilda Direftioner och Commit» teer förordnade, hvilka dock ytterst höra under dessa Collegier eller Expeditioner.

Under dessa Myndigheters öfverinseende utöfvas den Verkställande magten af En Öfverståthållare och 24 Landshöfdingar. Län kallas det område, som lyder under en Lan dshöfdirg. Hvart Län är deladt i vissa Fögderier, och dessa» allt efter Orternas beskaffenhet, i Härader, Bergs-lager , eller Skeppslag. Städ^rne styras af sina ßorgrnä. stare och Magistrater, under Landshöfdingarnas öfveruppseende. Länen äro, i den ordning Rikets Landskap förut äro beskrifna , följande :

I Lappland och Norrland.

Norrbottens Län, som innefattar den norra delen af Vesterbotten, samt Torneå och Luleå Lapp-mark. Derunder hora Städerne: Luleå, som är Landsbofdingens säte, Carl Johans Stad, och

Piteå.

IVesterbottens eiler Umeå Lan, som innefattar södra delen af ^Vesterbotten, samt Piteå, Umeå och Åsele Lappmarker. Derunder hörer Staden Umeå, som är Landsbofdingens site.

£?cmtlands Län, som innefattar Landskapen Jemtland och Herjeådalen. Derunder hörer Staden Östersund, som är Landshöfdingens säte.

IVest er norr lands eller Hernösands Län, som innefattar Landskapen Ångermanland och Medelpad. Derunder hora tvänne städer: Hernösand, som är Landshofdirgens säte, och Sundsvall.

Gefle eiler Gefleborgs L.àn, som innefattar Helsingland och Gestrikland. Derunder hora: Gefle, som är Landshöfdingen säte, Hudiksvall och Söderhamn.

I Svea Rike.

falu eller Stora Kopparbergs Län, soln innefattar hela Landskapec Dalarne, Derunder lyda, Falun, som är Landsbofdingens säte, Säter och Hedemora.

Upsala Lem, som utgöres af den vestra de-len af Upland, och är fördeladt i 14 Härader. Det*8Ö -

under lyda: Upsala, som är Landshofdingens säte, och Enköping.

IVesteràs Lån, som innefattar östra delen af Westmanland, bestående af g Härader och 2:ne Bergslager, samt 3 Häiader af Upland. Dertill hora: IVesteràs, som är Landshofdingens säte, Salat Köping och Arboga.

Stockholms öfver-Stuthållareskap, som bestar af Stockholms Stad och något af den närmast deromkring liggande nejd.

Stockholms Lån, som innefattar den del af Upland , som kallas Roslagen, bestående af xo Härader och 6 Skeppslager, samt den delen af Södermanland, som kallas Söder-Torn. bestående af 3 Härader. Derunder höra:

öregrund, östhammar, Norr- Telje , Sigtuna och Söder Telje. Landshöfdingen har sitt säte i Stockholm-

Nyköpings Lan, som innefattar vestra och södra delen af Södermanland, och är indeladt i 10 Härader. Dertill höra: Nyköping, som är Landshofdingens säte, Trosa, Malmköping, Mariefred, Thorshälla , Strengnäs, Eskilstuna.

Örebro Lån, som innefattar hela Nerike, bestående af 9 Härader, en del af Westmanland, beståeode af i Härad och 4 Bergslager, och en del

afaf Wermland, utgörande i Bergslag* Derunder liöra: orebvo, som är Landshöfdingens säte, Asker-

sund, Nora och Lindé.

Carlstads Län, innefattande större delen af Wermland, fördeladt i ii Härader och en Bergs» lag. Dertill höra : Carlstad, som är Landshöfdingens säte , Christinehamn , Philvpstad och Oscars* Stad.

Götha Rike.

Linköpings Län, som innefattar hela östergoth-land, fördeladt i 21 Härader. Dertill hora: Linköping , som à'r Landshöfdingens säte, Norrkopmgi Söderköping, Skenninge och Wadstena.

Mariestads eller 'Skaraborgs Lan , som innefattar norra delen af Westergötland» och är deladt i if Härader. Dertill höra: Mariestad, som är Landshöfdingens säte , Skara, Lidköping , Sköfde, Hjo och Falköping»

Elfsborgs eller iFenersborgs Län, som innefattar södra delen af Westergöt]l|and och hela Dalsland , och är indeladt i j8 Härader, hvaraf 13 i \ Westergötland, och i Dalsland. Dertill höra: Wenersborg, som är Landshöfdingens säte, Älings• ås, Borås , Ulricehamn och Åmål.

Cötheborgs och Bohus Lin , som innefattar hela Bohus Län, indeladt i xö Härader, samt 4 Ha-

rader af Westergötland. Dertill höra: Götheborg, som är Landshöfdingens säte , Kongèlf, Marstrand,

Uddevalla och Strömstad.

Calmare Län, som innefattar östra delen af Småla-d, samt ön Öland, och är indeladt i 15 Härader. Dertill höra : Calmar , som är Landshöf* dingens säte, Wimmerby och Westervik.

[Vexiö eller Kronobergs Lån, som innefattar södra delen af Småland, och är fördeladt i sex Härader. Dertill hörer: Wexiö, som är Landshöfdingens säte.

Jönköpings Län, som innefattar den norra delen af SmåJarid, och är indeladt i 9 Härader. Der-till höra : Jönköping, som är Landshöfdingens sä* te, Grenna och Ekesjö.

Halmstads Lån, som innefattar hela landskapet Halland, och är deladt i S Härader. Dertill höra: Halfiistad, som är Landshöfdingens säte , Laholm, 'Falkenberg , Warberg och Kungsbacka.

Carlskrona Lån , som innefattar hela Blekingen, och är indeladt i fyra Härader. Dertill höra : Carlskrona , som är Landshöfdingens säte , Carlshamn och Solvitsborg.

Christianstads Lån > som innefattar den norra cch östra delen af Skåne , och är indeladt i 10Härader. Dertill hora; Christianstad, som är Landshöfdingen säte, Cimbrishamn och Engelholm,

Malmohus Län, som innefattar den sydvestra delen af Skåne , och är indeladt uti 13 Härader. Dertill hora: Malmö , som är Landshöfdingen? säte , Lund, Skanör, Falsterbo , Landskrona, Heising-borg och Tstad.

IVisby Lan , som innefattar ön Gottland , inde» lad i 20 Härader. Wisby är Landshöfdingens säte.

Religionens och Kyrkans styrelse, samt värden öfver det allmänna Uppfostringsveiket, förestås af i Årke-ßiskop, 11 Biskopar , 1 Öfver-Hof-predikant och 1 Superintendent, biträdde af Con-sistorier. Hela Riket är fördeladt i 12 Stift , under Ärke-Biskopens och Biskoparnas styrelse. Stiften äro fördelade i Contract, under närmaste uppsigt

af Contracts-Prostar, och Contracten uti Pastorat.

Stiften äro

Är ke-Stiftet eller Upsala Stift, under styrelse af Årke-Biskopen, som i Upsala har sitt säte. Det innefattar hela Upsala Län, den delen af Stockholms Län, som är belägen i Upland, af Gefleborgs Län, hela Gestrikland och Helsingland, och någraSocknar af Westerås Län. Det är fördeladt i 26 Prosterier, 166 Pastorat, 242 Socknar och 4 Capell.

De öfriga Stiften anföras i den ordning, som vid Landskapens beskrifning blifvit följd.

Hernösands Stift, omfattar hela Lappland, "^Vesterbotten , Ångermanland, Jämtland, Medelpad och Herjeådalen. Biskopen har sitt säte i Hernösand. Det är fördeladt i j 1 Prosterier, 74 Pastorat, 137 Socknar och Capell.

Westerås Stift, omfattar Westerås Lan , med undantag af några få Socknar, af hvilka en del höra under Årke-Stiftet, och en under Stregnäs Stift, hela stora Kopparbergs Län , och af Örebro Län allt hvad som räknas till Westmanland. Biskopen har sitt säte i Westerås. Stiftet är fördeladt uti i? Prosterier, &4 Pastorat, 103 Socknar och 17 Capell.

Carlstads Stift, omfattar hela Wermland , så när som på en Socken , och hela Dalsland. Biskopen har sitt säte i Carlstad. Stiftet är deladt i <) Prosterier, 39 Pastorat och 11© Socknar.

Stregnàs Stift, o.mfatrar hela Nyköpings Län , Söder. Törn af Stockholms Län , Nerike af Örebro Län, ett Pastorat af Westerss Län och e-tt af Linköpings Län. Biskopen har sitt sate i Stregnäs.8?r —

Stiftet är fördeladt i 19 Prosterier, I02 Pastorat, 158 Socknar och 7 Capell.

« ' '-..s* f!m ' *1 i'J '%•

Linköpings Stift, omfattar hela Östergöthland, med undantag af en Socken, och 7 Hårader af Småland. Biskopens säte är i Linköping. Stiftet är fördeladt i 21 Prosterier, 146 Pastorat och 216 Socknar.

Skara Stift, omfattar hela Skaraborgs Län, 7 Härader af Elfsborgs Län , ett Härad af Jönköpings Län , och en Socken af Wermland. Eisko. pens säte är i Skara. Stiftet är fördeladt uti 14 Prosterier, 113 Pastorat, 371 Socknar och 7 Cape]fc

Gotheborgs Stift, irinefattar hela Gefleborgs och Bohus Län och 6 Härader af Elfsborgä Län. Biskopen har sitt säte uti Götheborg. Stiftet är fördeladt i 9 Prosterier , 102 Pastorat och 253^ Socknar.

Calmare Stift, omfattar Calmare Län, med undantag af 5 Härader. Biskopen har sitt säte uti Calmar. Stiftet är fördeladt i 8 Prosterier , 42 Pastorat och 58 Socknar.

Wexiö Stift, omfattar hela Kronobergs Lan samt Jönköpings Län, med undantag af 8 Härader. Biskopen har sitt säte i Wexiö. Stiftet är fördeladt i 12 Prosterier, 38 Pastorat, 184 Socknar och i Capell.Lunds Stiff, omfattar hela Skåna cch Blekinge. Biskopen har sitt säte i Lund. Det är fördeladt i 24 Prosterier , 223 Pastorat och 430 Socknar.

Wisby Stift t innefattar hela ön Gottland. Biskopen har sitt säte i Wisby. Stiftet är fördeladt i 3 Prosterier , 44. Pastorat och 94 Socknar.

Allmänna Läroverk och anstalter till Vetenskapernas befordrande.

Till befordran af den allmänna undervisningen äro på Statens bekostnad en myckenhet Läroverk inrättade och underhållna. Sålunda har Sverige tvänne Universitet, ett i Upsala och ett i Lund. Universitetens högste styresmän äro Cancellererne, dernäst Pro-Cancellererne , eller Årke - Biskopen i Upsala och Biskopen i Lund. Den närmaste förvaltningen skotes af Universitetens Consistorier, sammansatta af verkets Lärare, under Ordförande af en Reftor, som efter bestämd foreskrift och ordning inom lärarena ombytes. Lärarena äro dessutom fördelade i Fciculteter, efter de särskilda vetenskaper, hvari undervisning meddelas. I dessa Faculteter är Decanus ordförande, hvilken befattning äfven efter bestämd foreskrift flyttas mellan lärarena. Universiteten utdela

de särskilda Faculteterna; dock är det Konungen förbehållet att utnämna Theologiæ Doctorer.

I allmänhet finnes inom hvart Stift etr Gymna. siam, der ungdomen förberedes till emottagande af undervisningen vid Universitetet. Dessa styras, äfvensom alla lägre undervisiings-vetk , af Bishopen jemte Coi.sistcrium, sammansatt af Gymnasii Lärare, åt hvilka äfven vården öfver Kyrkans angelägenheter inom Stiften är uppdragen. Årke-Stifcets Gymnasium är förlagdt i Gefle; i de öfriga Stiften äro de inrättade i de städer, som äro Biskopssäten. Endast Lunds och Wisby Stift hafva ännu inga Gymnasier.

Fore inträdet på Gymnasium förberedes ungdomens undervisning, dels i Trivial-Skolor, dels i Stads-Skolor och Pædagogier, som i de flesta stäJ der, en eller flera, efter deras storlek, finnas inrättade. Allmogens undervisning på landet är förtrodd åt Presterskapet, dock finnas äfven der på många ställen Skolor, inrättade dels på allmän, dels på enskild bekostnad.

Undervisnings-verk till särskilda Sndamål finnas i Sverige: ICangl. Krigs-Academien på Carlberg vid Stockholm; En Navigations-Skola i Stockholm ; En Elementar-Skola i Gefle; Ett Institut för blinda och döfstumma i Stockholm m, m.

Sällskap till Vetenskapers och Konsters befor-— 88

dran äro r Svenska Academien, Kongl. Vetem gkaps-Academien, Kongl. KrigsVefenskaps-Academien , Kongl. Vitternets, Histolie och Antiqui-tets-Academien, Kongl. Academien for de Fria konsterna, Kongl Musicaliska Academien, och Kongl, Landtbruk?.Academien i Stockholm; Kongl Vetenskaps-Sällskapet i Upsala , Vetenskaps- och Vitter-hets-Samlrj|Jet i Göteborg, Pbysiographiska Sällskapet i Lund m. m,

Landtbrukssällskap, såsom utgreningar af Kongl. Laodtbruks-Academien» äro i de tksta Län inrättade.

Den Juridiska Lagskipningen.

Den allmänna Lagskipningen är anförtrodd, pä La ndet, åt blårcids-Rätter bestående af en Häradshöfding med 12 Mans Nämnd af besutna Bönder inom Domsagan, hvarifrån i tvistemål vädjas till Lagmans Rätter, bestående af 1 Lagman, och 12. Mans N-tmud , af besutna Bönder inom Lagsagan; i Städerna, åt Kämners • Rätter, hvarifrån äfven i tvistemål v .djas till R*ds!ufvu - Rätter , ifrån Lag* mans- och Ràdstufvu - Rätter vädjas under Hof.Rät• ter, dit b-ottmàl gå, genom besvär, directe ifråu H .rads- och Kärnmärs-Rätterna. Mal som röra all-mini.a Hushållningen, Kronans hvarjehanda ingäl-der, någons ämbete och tjenst och fel deri, hora under åtskilliga särskilda Domstolar. Sådane äro Fergstings Rätter, hörande under RergsCollegium: Tull-, Hall- och Accis-Ritter, under Commerce-_ 89

Collegium; Consistoria, under Hof Rätter; Krigs-Rätter, under en sär?kild Krigs-Hof-Rätt. m. fl. Verkställigheten af domar, äfvensom utsökning af ostridiga fordringar, är updragen i allmänhet åt Öfverståthållare Ämbetet i Stockholm och Lands-Höfdingarna i orterna, öfver hvilkas åtgärder besvär anföras i Hof-Rätterna. I yttersta instancen pröfvas alla mål, som hänföras under Justitiæ-ären-der, af högsta Domstolen, och utslag öfver nådeansökningar bero af Konungen allena.

Högsta Domstolen består af 12 Ledamöter, neml.

Justitiæ-Statsministern och 11 Justitiæ-Ràd, hvilkas ämbeten ej äro förtroendes-syslor. Konungens Justitiæ.Canzler är ordförande för Justitiæ-fördel-| ningen af Konungens Canzli ellec Kongl. Màj:ts Nedre Justitiæ- Revision, der alla mål böra beredas, innan de inför högsta Domstolen föredragas.

Rikets Hof-Rätter äro tvänne : Svea, som har sitt säte i Stockholm, Götha, som har sitt säte i "Jönköping. Krigs-Hof-Rätten, har sitt säte i Stockholm.

Under Svea-Hof Rätt lyder hela Lappland , Norrland , och Svea Rike, samt Gottland.

Under Götha Hof-Rätt lyder Götha Rike, undau-tagandes Gottland. Städerna hafva Rådstufvu- ock Kämmnärs-Rätter.

Sveriges Indelning i afseende p5 Justitiæ-vecket— —

förhåller sig, som följer, efter samma ordning, som länen blifvit anförda:

Vesterbotten- och Ångermanlands Lagsaga, hvarunder hora 4 Domsagor.

Vesterbotten Bergmästare dome omfattar hela Vesterbotten.

Vester Norrlands Lagsaga, hvarunder håra 6 Domsagor.

Vester Norrlands Bergmästaredome, omfattar Herjeådalen, Jämtland, Medelpad och Ångermanland,

Vestmanlands- och Kopparbergs Lagsaga, hvarunder hora 8 Domsagor.

Uplands- och Stockholms Låns Lagsaga, hvarunder hora 7 Domsagor.

Södermanlands Lagsaga, hvarunder hora tre Domsagor.

Nerikes Lagsaga, hvarunder hora 2 Domsagor.

Vermlands Lagsaga, hvarunder hora fyra Domsagor.

Till Svea Rike håra följande Bergmästaredomen, neml. Sow Kopparbergs, A;z/a parbergs, osfør- och Vester Bergslags, Nora och Lindes, Uplands och Roslags, hvarunder Gestrikland och Helsingland äfven lyda, samt Södermanlands, hvarmed àstergåtklands är förenadt,— 9i —

östgotha Lagsaga, hvarunder hora 4 Domsagor.

Vestgotha och Dals Lagsagor, hvarunder håra 12 Domsagor.

Bohus Läns och Vikarnas Lagsaga, hvarunder hora 4 Domsagor.

CalmareLän, och Ölands Lagsaga, hvarunder hora 7 Domsagor.

Tio Härads Lagsaga, hvarunder hora 8 Domsagor.

Hallands LMgsagat hvarunder höra 3 Domsagor,

Blekinge Lagsaga, hvarunder hora 1 Domsagor.

Skånes Lagsaga, hvarunder höra 3 Domsagor.

Gottlands Lagsaga, hvarunder höra 2 Domsagor.

Kisens Ständers Justitiæ-Ombudsman vakar, enligt bestämd Instruction, öfver Rättvisans skipap. de. Han har dertill en särskild, på stat uppförd, expedition.

Till Tryckfrihetens vård hafva Riksens Ständer tillsatt en särskild Comité, bestående af Ledamöter , under Ordförande af Riksens Ständers Justitiæ-Ombudsman.

Genom Riksens Ständers af dem sjelfva tillsatta Fullmägtige förvaltas Rikets Bank och Riksgälds-Contoir. Dessa Verk, jemte Statsverket, revideras hvart tredje år af särskilda dertill af Riksens Stäa-der, eller deras ombud, efter faststäld' ordning, valda Revisorer.

| Försvars-verk.

Den Svenska stående Arméen kan i krigstider utgöra omkring 51000 man, fotfolk, rytteri och sjöfolk sammanräknade. Hvar och en Svensk medborgare är dessutom skyldig, att mellan 20 till 25 års ålder, nkr det af Regeringen päfordras, fö» ra vapen till Rikets forsvar. Denna försvarsstyrka är på följande sitt sammansatt.

En betydlig del deraf, neml. 4105 man Caval-leri, 21,178 man Infanteri, 7200 man Båtsmän, äro hvad man kallar indelade på vissa af landets hemman, det vill s.iga, att efrer en gjord fördelning emot medelst contract bestamda vilkor, vissa hemman äro pligrga att till statens tjenst anskafla och halla soldat, elier Ryttare och Hast, eller Båtsman, utrustade, efter föreskiift, till krigstjenst. Detta antal är i sednare tider ökadt genom en ny uppsättning för hemman, som förut ej varit roterade, och hvilka sålunda fått sig ålagdt, att i krigstid uppsätta 6500 man

Infanteri och 1300 man Båtsmän. Det öfrigi af den stående arméen är värfvadt, neml. 800 man Cavalleri, 8550 man fotfolk, och 1500 man Sjöfolk.

BeväringsManskapet, som utgöres af alla unga män inom 20 och 25 års ålder, kan endast under— 93

krig af Konungen uppbådas. Det är indeladt i fem classer, efter åldren, och det är föreskrifver att när behofvet fordrar dess uppbädning, skall den yngsta classen först utgå, och sedan efter ordning.

Detta manskap öfvas en gång , sedan det uppnått 20 år3 ålder, Sveriges vapenföre sötver äro sålunda alltid beredde at försvara dess sjelfständighet.

Den indelade arméen är under fredstiden spridd i de landsorter, der den är indelad, u*om när den samma kallas antingen till öfningar, eller till allmänna arbeten. De värfvade tropparne äro förlag-de till Garnizons-tjenst.

Sveriges Sjömagt är fördelad i Örlogs- och Skargårds flottorna. Den f®rra är förlagd i Carls-crona, den sednare i Stockholm och Götheborg.

Sveriges förnämsta Fästningar äro: Carlsten, Warberg, Landskrona , Malmö, Christianstad, ooh Waxholm.

Statens Utgifter och Inkomster.

Statens utgifter äro af Riksens Ständer bestämde under 9 Allmänna Hufvud • titlar, neml. 1:0 Hof- och StallStaterne. 0:0 Civil- och Land - Stater-ne. 3:0 Militair-Staten och försvarsverken till lands och sjös. 4 0 Clericie och Läroverkens stater. 5:0 Fria konsternas stat 6:0 Milda Stiftelsers stat. 7.0 Pensions-staten. 8:0 Allmänna och Extra Utgivs- staten. 9:0 Allmänna Indragnings-sta-ten: hvartill sUtetøgen kommer eo io:de hufvud-— 94

titel, hvars tillgångar uppkomma genom möjliga besparingar pä de föregående, och hvaraf en viss af Riksens Ständer föreskrifven summa får användas till understöd för den allmänna hushållningen, näringar och andra allmänna inrättningar.

Medel till dessa utgifter erhållas genom de af Riksens Ständer päbudna Skatter Desse äro af tvänne slag, varagtige eller föränderlige, stående skatt, eller bevillning.

Till Statens varagtiga inkomster räknas, in-komsterne af Kronogods, och af Stående Skatter.

Kronogods äro fasta gods, spridda kring landet, som stå under Statens förvaltning. Sådana uppkommo först genom inrättningen af Upsala öde. Sedan hafva en myckenhet fastigheter tillkommit, dels genom besittning i stöd af urminnes häfd., dels genom Klosters och andra Kyrkogods indrag, ning vid Reformationen, dels genom Gustavianska Famillegodsens förening med kronans, Vederlagsgodsen för Bornholm, och genom Konung Carl XI:s reduction. Kronogodsen äro af mångfalldigt olika natur, neml. Korgsgårdar eller Slott, Kongs-ladugårdar, Kronohemman, Kongsngar, Kongs-parker, Kronofisken, Kronoallmänningar, m. m.

Skatter utgå under åtskilliga titlar, och äro antingen personlige eller hörande till egendom.

Personlige Skatter äro: Mantalspengar , hvilka, med få undantag, betalas af alla personer mellan i? och 6 3 år: Gerningsoren, af på landet boende Handtverkare, för deras näring: Lappskatten, somerlägge» af de nomadiska Lapparna: Lagmans- cGh Häradshöfdingen Räntan, som betalas af alla hushåll på landet, undantagandes Säterier, Presterskapet, Ryttare, Soldater och Båtsmän, så vida de bo på sina torp.

Skatter horande til egendom äro: Fastighets eller Grundskatten, hvartill räknas: ordeboks- och Hemmantals räntan, efter Hemmanens beskaffenhet: Sädes- och Brukstionde, Hammarskatt, Taxepenningar, Tomtoren eller Jordskyld, afgift af Tullqvarnar m. m. som under mänga och i olika orter olika titlar af egendom utgå, och såsom en gång for alla stadgade och egendomen åtföljande anses. Dessa skatter utgöras till större delen i varor, hvilka lösas dels efter ett stadgadt värde, dels efter årligt markegångs pris. De uppbäras antingen directe af Konungens Befallningshafvande, eller af vissa personer eller inrättningar, till hvilkas aflöning och underhäll de äro anvisade

Bevillning kallas den fyllnad of Statens behof, som vid hvarje Riksdag, så till summa som ut-görningssätt och

fördelning, af Riksens Ständer, på en bestämd tid, af högst fem år, till Staten anslås.

Bevillningen utgöres under följande titlar, neml. Postmedlen, Carthæ^igillatæ Medlen, Bränvins-brän-nings-afgiften , Stora Sjö Tulls medlen , och Allmän Bevillning.

Kronan har äfven tillfälliga inkomster, hvilka ej kunna beräknas, af:Sakoremedel, dier Kronan? andel i böter for vissa brottmål; och

Dana arf, som tillfalla Kronan, när någon dör utan arfvingar.

Riddare. Ordnar.

Konungen i Sverige är StorMästare for fem Riddare - Ordnar, hvilka, efter deras inrättning i olika grader, af honom tfter behag utdelas: neml.

Seraphimer - Orden: Ordenstecknet .»r ett hvitt emailleradt korss, som har i midten Sveriges vapen, samt bokstäfverna I. H. b. K'rsset är omgifvet af 4 Seraphims Hufvuden , och bäres i et blott band öfver axeln.

Svärds Orden, Ordenstecknet är ett hvitt email. leradt korss, och midtuti ett unrättstäende svärd inom tre Kronor , med valspråket: Pro patria. Det bäres i ett gult band med blå kanter.

Nordstjerne • Orden. Ordenstecknet är ert hvitt emailleradt korss, och i globen en femuddig stjer. ra, med öfverskrift: Nescit occasum. Det bäres i ett svart b^nd.

Vasa Orden. Ordenstecknet är en Guld-Vase omgifven af ett Guldband, med påskrift: Gustaj 3 Instiktare Det bäres i grönt band.

Konung Carl XIIT:s Orden. Ordenstecknet är ett i rödt band hängande Rubin-korss, midtuti hvilket står Carl XI-II:s Namn-Chiffer.

SverigesSveriges Riks- och Landskaps-V apen.

i

Sveriges Vapen är en fyrdelad sköld: i först» och fjerde rummet är Svea Rikes-Vapen, 3 gyldene kronor i blått fält: i andra och tredje rummet Götha vihts Vapen, ett krönt gyldene Lejon , med utspända klor och framräckt hufvud, springande åt höger öfver tre strömmar, äfven i blått fält: Hjertskölden utgöres af det regerande Konungahusets enskilda vapen.

Uplands Vapen: Ett gyldene Riksäple med gördel och kors, i rödt fält.

Södermanlands: En svart, mot höger upprätt gäende Grip med utsträckta vingar, i guldfält.

Nerikes: Tvänne pilar i kors öfver hvarannan lagda, med fyra rosor rundtomkring, i rödt falt.

Vestmanlands: Tre brinnande Berg, i hvitt fält.

Dalarnes'. Tvänne i kors lagde pilar, öfver hvilka är en gyldene krona , i rödt fält.

àstergothlands: En Grip median fyra rosor, i rödt fält.

Smålandsi Ett i silfverfält upprätt stäende Lejon, Som med framförterna häller en uppspänd bSga.

Ölands: Tvänne Rågetter mellan nägra rosor, i himmelsblått fält

Gottlands-. Ëtt hvi* Lamm, bärande en Fana, med korstecknet, i rödt fält.

Vestergithlands: Ett springande Lejon, med öfra delen förgyld, i svart fält, och nedra delen svart, i förgyld! fält, mellan tvinn* Stjernor: den ena

7Qnder vcßstfå framfoten, den andra bakom vudet.

Vermlands: En örn, med usträckta vingar och fötter, i gyldene falt.

Dahlslands: En röd Oxe, i hvitt fått.

Bohus Läns: En Fästr,irg med tvänne portar* vid den e^a porten står ett Lejon, och vid den andra ett svärd, i hvitt fält.

Skånes: Ett Griphufvud, öfver hvilket är ön gyldene Krona , i silfverfalt.

Hättan is: Ett försiifradt Lejon, stående pä bak-fötterna, med uträckt tunga och klufven svans, I blått fält.

Blekinges: Ett grönskande Träd , med Tre Kro» nor öfver hvarandra omkring sommen, i blått Lit,

Helsinglands'. En gyldene Bock, i svarr falt.

Gestriklands: En Elg, omgifven af riio kulor, I siifverfilt.

Medelpads: Tvänne silfver-strömmar, i hvar* derå en L&x, fältet ofvan och nedan blått, samt snellan strömmarna rödt.

Jämtlands: En Elg med en Falk pà ryggets och en Varg for strupen, i himmelsblått felt.

Härjeådalens: Ett Smedstäd med en Tång och tvänne Hamrar.

Ångermanlands: Tre Laxar, i rödt fält.

Västerbottens: En Ren, med höga horn, i blitt felt.

Lapplands: En naken Vildman, med krona på hufvudet, omgjordad med ett balte af Löf och pl Meln bärande en klubba, i rödt falt.norriges; geographi.

Norriges Låge.

orrige är beläget mellan 22° lf' och 48 • 45» nordlig Iingd, samt 58° cch 71 0 M ' 4b" nordlig bredd. Det utsträcker sig ifrå" Norr till sydvest, i ea längd af 2.32.-* Norrska, «ller nära 15^ Svensk* mil, men är till bredden sä olika, att den ombyter mellan högst 41 -5 mil och roindst 4f- mil. Landets areala innehill, öarne inberäknade, upta-ges till omkring 3096 Svenska qvadratmil.

På Norra sidan är Norrige omgifvet af Ishafvet,' hvilket äfven sköljer den östra kasten. Först Ishafvet och sedan Nordsjö'n begränsa Norriges vestra kust, och den södra omgifves af Nordsjön och den derifrån St öster inträngande viken Kattegat. På östra sidan hänger Norrige fast med Sverige, omkring hvilket det böjer sig ifrån söder till norr, intill dess det högt upp i norr möter det Ryska området. Norrige ät således ett kustland pä Norr» «ch vestra sidorna om den Skandinaviska halfön.^ 100 _ Norriges beskaffenhet och yttre förrn.

Berg.

Af Bergsryggen Kohlen är Helagsfjället den atora fjällknut, hvarifrån de öfriga förgreningarna St flera väderstrek utgå. Hela Hufvodryggen skjuter Mr på norra sidan åt Nordost. Ju mera man nalkas norr, dess mera sänka sig fjällen, satnt spridas i Finnmarken , så att deras sammanhang är mindre märkbart* På östra sidan ät Ryssland förlora sig bergen i sandåsar. Köhlens mest norra och nordöstra bergsuddar äro vid Nordcap och vid Varan-gera fjord. I allmänhet sträcka sig, både på dea norra och den vestra sidan om bergsryggen, bergen, utan sänkning, ända till hafvet, hvilket skat In mellan klipporna, som merendels brådstupa deröfver höja sig. Bland bergen i Norriges norra orter märker man Nordkyn, Nordcap, Långtvands fjäll vid Alten, Sulitelma, 5541 fot öfver hafvet, Kunnen , söder om Salten» samt Alstahougs-klippor, eller de 7 Systrarna, vid Helgeland, sora till öfver 4000 fots högd lodrätt uppresa sig ur hafvet.

Ifrån Helagsfjällen gär hufvudåseto It söder till Skr eho fjäll, hvarest den delar sig på ömse sidor om Fämunds-sjön, under åtskilliga namn, hämtade ifrån de deromkring liggande orternas, före. nande sig slutligen med den bergsrygg, som oed-akjater till det södra Sverige. En sidoås utaträc-_ lol —

fcer sig åt vester, under namn af Dofre fiåll, som innehåller Norriges bögsta berg, hvaribland Snohattan, höjer sig 7620 Pariser-fot öfver hafvet, Dofre fjäll sträcker sig åt vester mot hafvet, och slutas med ett berg kalladt Romdalshorn vid en vik af Nordsjön ; men en gren deraf, kallad med ett allmänt namn Langfjull, löper åt söder , och slutas vid Norriges mest södra udde Lindesnäs. Sidogrenar utgå dels nordvest ifrån Dofre fjäll, dels sydvest

ifrån Langfjäll , dels ock i söder och sydost , ifrän både Dofre och Langfjäll.

Dalar och Vattudrag,

I mån af de stora bergsryggarnas sträckning, falla vattnen i mycket olika väderstrek, Norr om Sverige rinna de i allmänhet ät Nordost, och St Norr ; på den vestra sidan om Köhlen, ofvanför Dofre fjäll, flyta de allmännast àt Norr och nordvest', och nedanför Dofre fjäll, åt sydvest, söder och sydost. Trakterna kring Helags och Dofre fjäll äro således de högsta i bela landet, hvarifrån det mer och mindre sluttar mot Hafvet. På hela norra och vestra sidorna intränger Hafvet , med en myckenhet vikar , djupt in i landet , hvarigenom utmed kusten bildas stora Skärgårdar. I landets norra del, der afståndet ifrån fjällryggen är ganska kort, äro dalarne mellan bergen mycket trånga , och på många ställen räcka bergen brådstupa ned i hafvet; men i den södra delenIOS —

c

vidgas dalarne ^ omkring de elfvàr , som ifrln feeri gen falla mot Hafvet.

De hufvudsakliga vikar (på Norrska: Fjordar) som intränga i Norrige, äro, i den ordning de ifrån Norr till söder förekomma, följande:

Ifrån Ishafvet: V ar angers fjord, som söder om Vardöebus intränger 5t vester djupt in i landets Tana fjord, Laxe fjord , For sånger fjord, Alter fjord, Quaranger fjord och Lyngen fjord, som » omgifne af betydliga Skirgårdar , intränga ifrån Norr till Söder: Ofodeii fjord, Nörra och södra F o Id en fjord, V est fjor den och Salt ens/; or A , tom in. tränga ifrån vester åt sydost och öster.

Ifrån Nordsjö»: Ranenfjord, Trondhjems fjord t Romdals fjord, Stor fjord, Nord fjord, Sand fjord, Sogne fjord, Stavanger fjord, Hvar dansers fjord samt Bukkefjord,, hvilka intränga åt öster och nordost. Skiens. Christiania fjord , med en vik kallad Drammens. fjord, och Singel fjorden, hvilka intränga ifrån söder till. norr, och hvaribland den sistnämnde ligger utantör Svinesund, som skiljer Nortige Ifrän bverige.

Som Norrige i allmänhet är mera än Sverige iJeströdt med berg, äro dalarne derimellan màogfal-digare och trängre. I de norra trakterna äro dalarne utmärkt tratiga , omgifne af branta bergmurar, mellan hvilka vattnen störta ined höga fall, cch mindre utryname flimes till odling. På södrt eidan utvidga de sig, men endast få sammanhängande fjällgrenar lemna mellan sig sädana flacka rymder,«o-m i Sverige, och midt på dessa rymder oppsta ofta enstaka fjäll och höga berg. N.istan alla af de större elfvar , som här nedanföre anföras, upptag» mindre strömmar, hvilka ifrån dessa berg nedstör» ta och i flera rigtningar genomskära landet. Elfvarne skola här uppgifvas i den ordning de förekomma ifrån Norr tiil Söder.

Pasvigs elf, härflyter ifrån Indiagn sjön, belägen i den till Ryssland hörande Kemi Lappmark ft flyter 5t Nordost och fäüer ut i Ishafvet.

Tana elf, har sitt ursprung i Ryska Lappmarken, och kailas derföre i början Ensra elf. Deta rinner åt Norr och faller ut i Tana fjord.

Altms elf, rinner med höga fall mellan trSngs berg norr åt, och faller ut i Altens fjord.

Namsm elf, flyter sydvest, och faller ut i Namsen fjord.

Åtskillige smi strömmar samla vattnet i sjorv Snaasen, hvilket sedermera afledes sydvest till Beilstad fjord, hvilken vidare sydvest faller ut i Trondhjems fjord.

Nea elf har sitt ursprung i Helagsfjällen ifrån 'Nea sjön , hvars vatten afledes Mde åt den östra, och den vestra sidan. P& vestra sidan samlas vatt-, net i Sælbosjån, hvars aflopp- är- norrat , Nidclf-ven, till Trondhjems fjord.

Guul elf, flyter nordvest i frän Dofre fjäll uti Trondhjems fjord.

Orkel elj t ät norr, ifrån samma fjäll , uti såna? f®a fjord»Lerrlals elf, uppringer ifrån Mosevattenet, hvilket Sfven å ömse sidor om fjillet har aflopp, samt på den vestra, genom denna elf, faller ut i Sogne-f|ord

0'tcrm flf, som i sin fortsättning kallas Tor* risdaUs eif flyter söder åt, och faber ut J Nord* sjön vid

Christiansand Nid elf likaledes.

Louven elf, uppkommer öster om Hardanger» fjäll. flyter å sydost , samt faller ut genom Gref. skanet Laurvig i Nordsjön.

Ifrån det sä kallade Mosevattnet flyter, pl östra sidan ßeina eif genom sjön Sperillen, upta-ger vattnet ifrån sjön Rands fjord, infaller derefter i sjön Tyris fjord, upptager, utom många mindre strömmar, Halling dals elf\ Snarums elf, samt Sig* dals elf, och slutligen, under namn af Drammtns ‡lf, faller ut i Drammens fjord.

Söder om Dofre fjill uppkommer Lougen elf, som löper åt sydost genom sjön Mjosen, får deref-ter ramn af Formens el}, och faller slutligen in i Glommen.

Glommens elf, begynner ifrån den nedanför Helagsfjällen belägna àre.uids sjön, upptager under sitt lopp it södw många mindre elfvar, viker vid Kongsvinger åt vester, upp'ager derefter Vormens elf genomflyter sedan åt sydvest sjön Öjaren, och faller ut i Christiania fjorden-

Invid Hufvud - fjällryggen à'r den stora sjön Fdmund beligen. Den afledes genom en elf, somförst kallas Fämnnds elf, derefter, inom Norrige, erhåller namn af Tryssildals elf, rinner, sydost in i Sverige hvarest den under namn af Clareljvfin genomflyter Vermland, och faller ut i sjön Venern.

Ifiin sjöarna s ära och norra Bulluren inom Sverige kommer ett v«ttndrag, som, flytande åt norr på gränsen mellan Norrige och Sverige, fär namn af Idde fjord, och vid Svinesund faller ut i Sin-gelfjorden.

Norriges Indelning.

Genom Dofre fjäll och den gren deraf, som kal» las Långfjäll, delas Norrige i tvänne delar, kallade Nordan fjälls och Sunnan fjälls. Norriges fördel, ning i landskåp har varit tillfällig, i den mån landet blifvit bebygdt, eller anförare för sina flockar der upphäft sig till beherskare. De fleste trakter bibehålla väl ännu dessa landskaps namn; men landet kan numera ej med något afseende derpå anses vara fördeladt, hvarföre ock dessa namn vid uppgiften om Norriges politiska fördelning skola anföras, allenast såsom en vägledning till studium af Norriges urkunder för de tider, di de allmänt voro gällande.

Norriges Statskunskap,

L uftstreki

Norriges luftstrek ar af mycket olika beskaffenhet) i följe af landets linga sträckning mellannorr och sSffcr. Ofvanför Polcirkeln vid Salten Ue climatet mycket hårdare, än på den motsvarande östra sidan af den Skandinaviska halfön Landets högd öfver Hafvet, enär fjällen der merendels sträcka sig framtill vattnet, synes härtill vara orsaken; likväl är kölden under samma polhogd här mycket lindrigare, än på den venstra sidan om noTa ishafvet, så att då isen vid Gröntands östra kust träffas redan under 65 graders bredd, begynner den ej vid Norriges, förr än ofvanför den go:de graden. Vid 70 graders bredd upphör allt åkerbruk. Nedanför Po!cirkeln Er i afseende på Norrige förhållandet sl vida skiljaktigt, att frost och snö pà den vestra kusten äro mera sällsynta än på dea östra, der k&den oftast är stark och ren.

Fr it g t bar k et.

Den södrs delen af Norrige frambringar sam= sr.a trädslag, som i ahrmnhe? den Skandinaviska Half, öns sydligaste trakter. De trifvas dock hir längre i norr, än på den östra sid in, si att bken växer ända till Trondhjem, och man lyckas att der uppdraga fruktträd. Högre upp aftynar naturen. Träden blifva låga och glesa,: Graoeo upphör först att växa, och slutligen sjelfva tallen: endast låga och blekbladiga björkar betacka fälten, och marken höljes med Renmossa. Deremot i den mån man uppstiger ät norr, ökas ymnigheteu af Fisk och Villebråd.10?

B ef o l k ning.

Ifrån urminnes tid har Norrige sannolikt blifvit likasom Sverige befolkadt. I de nordligaste trakterna bo Lappar och Finnar, här utmärkte genom det gemensamma namnet Finnar. Desse Finnar äro af tvänne slag, neml. Sjöfinnar och FjåUfinnar. De torre äro Fiskare, de sednare valla såsom Nomader sina Renhjordar. Under Konung

Carl 12:3 tid invandrade här Finnar,'som anlade åkerbruk, och Norrska slägter hafva äfven der bosatt sig. Likheten både i språk och |yme bestyrker traditio-cens uppgift, att Norrige erhållit hufvudstammeu af sina innebyggare, om icke ifrån Sverige, dock af samma stam, som de, hvilka besitta Sverige. Genom bosättningar pi kusterna har Norrige tid efter a.»nan emottagit eolonister, dock mest ifrån de i Norra Oceanen belägna 6ar.

Om Norrmännens lynne kan detsamma sägas, som om Sveriges inbyggares-. De olikheter deri kunna uptäckas , bärfl/ta rnest af den olika odling[, om träffas, föranledd dels genom politiska omstän, digheter, dels genom olikheten i lefnadssätt.

I Norrige talas tvänne Hufvudspråk: Norrska och Finska (troligen här det samma som Lappska).

Landet är, i följe af dess beskaffenhet, till en märkligt olika grad bebodt; så att då trakter finnas, hvarest på Qvadratmilen 1600, 1500 till rooo menniskor räknas, finnas åter andra, som på sam-ma rymd knappast hysa 50. Det nordliga Norri» ge uppgifves hysa 100 000 inbyggare, och det tydliga 840,000, i följe hvaraf landets hela folkmängd skulle utgöra 940,000 menniskor.

Producter och Nåringar*

Genom åkerbruket frambringas i Norrige isyn. rerhet Korn och Hafra, hvilket derpå flera orter valxer vildt: äfven något Råg och Hvete, men af intet bland dessa Spannmåls-slag ännu så mycket, sota landat behöfver. Åkerbruket drifves dock med mycken flit oah omsorg, och i allmänhet beräknar »ån, att rågen bär ända till tolfte kornet. Och det anses för afgjordt, att spannmåls.tillgången , genom en utvidgad och förbättrad odling, så ansenligt skall kunoa ökas, att behofvet inom landet skall kunna frambringas. Årter och Potatoes odlas väl, men ännu icke på långt när till den myckenhet, som vore möjlig. Af växtrikets vilda al-ster finnas i Norrige en myckenhet dels medicinalväxter, dels färgväxter, och välsmakande bärslag i öfverflöd.

Genom Boskapsskötseln frambringas i ymnighet goda Hlstar, Oxar, Kor och Får, i synnerhet på öarna, äfven Getter och Svin, fastäa Svin.afveln icke ännu är så högt drifven, som den kunde. Af villebråd finnes i största ymnighet Harar, Hjortar, Rådjur, Elgar, Renar, Räfvar afmänga slag, Ekorrar, Hermeliner, Uttrar,' Bäfrar, Lodjur , Vargar och Björnar, hvarigenom inbyggarena dels vinna födämnen, dels en rik tillgäng pä goda pelsverk: af vild fogel erhålles Ripofi» Hjerpar, .Orrar, Vildgäss, Vildänder, Sjömàsar, Svanor, Eiderfoglar, m. tn. och samlandet af dem och fjäder utgör en riktande näring.

Fisket kan anses for en af Norriges hufvudnäringar. I synnerhet pS hela den vestra kusten. Tillgången är öfverflödig på Hvalfisk, Hay, och många slags Roffiskar, Torsk, Heljeflundror, Lån-gör, Gräsidor, Lax, Sill, Makrill, och en mängd öfriga fiskslag, som trifvas dels i salt, dels i sött Vatten. Trankokerier och andra Verk till Fiskva-rors beredande finnas i myckenhet.

I allmänhet bör märkas, att åkerbruket mest id-k»s i de södra delarna af landet, der dalarne mel-lan bergen äro men vidsträckte. I trakterna kring bergsryggarna är åkerbruket mindre lönande. Pl den vestra kusten, der bergen sträcka sig nära intill Hafvet, mindskas utrymmet för åkerbruket, hvilket dock, i förening med boskapsskötseln, med fördel idkas ända upp till Saltet) i Nordlanden. I Finnmarken, som bebos af Lappar , äro, lika som i de Norra ländernas skogstrakter, boskapsskötseln och jagten hufvudnäringar, äfven som fisket i allmänhet på hela dep vestra kusten.

Af mineralier finnas här Guld, fast i obetydlig ttrtingd, Silfver oeh silfverhalltigt Bly, Koppar ecbI JO

Jern i myckenhet, Salt, Svafvel, Alun, ftoboft> och åtskilliga jordarter tjenliga till färgning, Mar. mor af många slag, Granit, Sa dstcn, Talk, Magnet, Kris'aller, och åtskilliga s.i kallade ädla stenarter, såsom Jaspis, Granater, Ametister, Carniolef m. fi.

Skogarnes afkastning Hr ganska bef\dlig , dock egentligen inskränkt till länderna nedanför Polcirkeln. Timret flottas utfor elfvarna, vid hvilka en myckenhet goda sågverk finnas ar.laeda. Tjära och Beck tillverkas 0(h exporteras, äfvensom Pottaska.

Fabriker c-ch Manufakturverk , föranledda af af landets tillgäng af råvaror, finnas i Norrige anlagda.

Manufac*urcrar.det af utländska ruüimate» rier är icke högt drifvet. Tillverkningen hf Linne- och Ylle fabrikater till husbehof verkställes genom den husliga id^gheten, som i afseende så vil på fliten , som pl skickligheten, är ganska stor och i landet allmänt spridd.

Norriges läge ar för handeln garska fördelaktigt. Den vidsträckta sjökusten har många goda hamnar 8 landets tillgång på materialier befordrar skeppsbyggeriet, och Skärgården är rik på godt Sjöfolk. De vigtigaste utförsel-varor äro: Koppar, Jern Trädva» varor. Skinn och PelsverkFisk, Tran , Tjåra, Dun och Fjäder, samt Victualier. Inkommande varor äro i synnerhet: Spannmål, ^Vin, Franskt Bränn-yin , Salt, Lin, Hampa, Specerier, Macufacturva-III JU

ror, samt Indiska producter. Den inrikes Handela är ©behindrad, både pä landet och i städerna.

Styrels e>

Färdig k et.

Norrige är ett fritt och sjelfständigt Konungarike , som ej kan delas och afhändas, förenadt tned Sverige under en Konung.

Grundlag.

Norrige agèr egentligen allenast en Grund*-Lag, remi. KonungaRiket Norriges Grundlagd gifven af Riksförsamlingen i Eidsvold den 17 Maj? 1814, samt, i anledning af Norriges och Sveriges förening, närmare bestämd på Norriges utomordentliga StorThing i Christiania den 4 November 1814.

Med samma kraft som Grundlag är, umier den 6 Aug. 18 »T» upprättad en Riks Akt-, titi bestäm» mande af de genom Föreningen mellan Sverige och Norrige uppkomma constitutionen förhållanden.

Norriges Regeringsform är inskränkt och ärft-ligen V.onarkisk. Statens Religion är den Evangeliskt Lutherska. Jesuiter och Munkordnar tålas ej , och; Judar äro uteslutne ifrån inträde i riket. RiksGrund-lagens föreskrifter rörande Rikets grundförfattniögar $®r«komma i följande ordning.112 _

t:o Om utofvande magten, Konungen och del Kungliga Huset.

Den utofvande magten är hos Konungen. Hang persoD är helig: ansvarigheten åligger hans Råd. Thronfoljden är rätt nedstigande och agnatisk , lika med den som i Sveriges Succesions Ordning ar bestämd. Konung är myndig vid ig årsålder. Konungs Kro/iing sker I Trondhjems Dom-Kyrka. Konungen utnämner »jelf StatsRåd af Norrska Medborgare, beseende af en Statsminister och 7 Stats-Sid, kan förord'>a en ViceKonung öfver Norrige, eller en Ståthållare. Blott Kron Pi insen eller hans äldste son ka<i vara Vice-Konung. Till Ståthållare kan nämnas antingen en Norrman eller en Svensk. Hos Konungen , då han vistas i Sverige, förblifva alltid den Norrske Stats-Ministern och tvänne Stats-Råd. De öfriga StatsRåden qvarblifva i Norrige hos Vice Konungen , eller Ståthållaren. Målen föredragas hos Konungen af StatsMinistern , som ansvarar för Expeditionernas enlighet med Korungens beslut. Konungen förordnar om all offentlig Kyrko- och Gudstjenst Konungen kan gifva och upphäfva alla Hushälls- och Police-författningar , och hans påbud, som måste vara enliga med Grundlagen, gälla provisoriskt till nästa StorThing. Konungen indrifver de skatter StorThinget pålägger, vakar ifver förvaltningen af Statens egendom , utöfvar be-uädnfngsrätten, tillsätter, efter StatsRådets hörande,— IT3

alla civila, andeliga och militära ämbeten, kan afsätta ifrån vissa fortroendes-sysslor, utdela Riddare-Ordnar, föroidna om sin Hofstat efter godtfinnande, äger högsta befälet öfver Rikets Krigsmagt till lands och sjös enligt bestämda grunder för tropparnes användande, äger rätt att begynna krig, sluta fred, ingå och upphäfva förbund, affärda och emottaga Sändebud. StatsRådets befattning är inrättad i likhet med det Svenska StatsRådets.

2{o Om Medborgare-rätt och den Lagstiftande JVlagten.

Folket utöfvar Lagstiftande magten vid Stor-Thinget, som består af tvänne afdelningar: ett fag-Thing, och ett Odels-Thing. Rättighet att välja Stor-Things.Ledamöter äga alla Norrska medborgare, som fyllt 25 år och i 5 år varit bosatte i landet, äro eller varit ämbetsmän, på landet äga, eller längre tid än fem år besutit npatriculerad

egendom, äro Statsborgare, eller i Stad och Köping äga gård eller grund, hvars värde i det mindsti uppgår till 300 Riksbanco daler. Rösträttighet inställes för den!, som inför rätta är tilltalad förbrott, som är omyndig förklarad, som upplåtit sin egendom till Borgenärer , ;ända tills des^a erhållit full betalnirg, så vida ej ressionen tillkommit genom bevislig olycka; rosträttigbet förlorar den, som är dömd till Tukthus, slafveri eller vanhederligt straff, som träder främmande ma,gts tjenst utan Regeringens

" ' 8bifall, som förvärfvat borgareratt i fremmande siat, som är öfverbevisad att bafva köpt röster, sålt sia egen, eller röstat i flera än en valförsamling. Val-sirtet är bestämdt föresk-ifvet. Ingen kan väljas till representant, som ej fyllt 30 år och 10 år vi. stats inom Riket. Representanternas antal bör ej vara mindre än 7?, och ej större än 100. Desse Representanter utgöra Konungariket Norriges Stor-Thirg. StorThinget samlas hvart tredje år till lagtima Thing Konungen kan, enär han för godt finner, sammankalla ur'ma StorThing, hvilket han likaledes etter behag kan upplösa. De valde represen-tanterne behålla sin rätt i trenne år , antingen lagtima eller urtima Thirg under tiden infaller. Stor-Thirg kan ej hällas, med nvndre 2 tredjedelar af representanterna äro närvarande. Det kan ej öfverlägga i Konungens närvaro. En fjerdedel af medlemmarna, utsedde genom val , utgöra Lag-Thinget, de öfrige trefjerdedelarne Odels - Thinger, StorThinget tillkommer: att gifva och upphäfva Lagar, att pålägga Skatter, Afgifter, Tull och andra offentliga utlagor , som dock ej gälla längre än till den i Julii det år, då ett nytt lagtima StorThing är samladt, sä vida de ej af detta uttryck-lize i förnyas; att öppna lån pä Rikets credit; att till Statsutgifterna bevilja penningesummor; att bestämma, huru mycket årligen skall betalas till Konungens och Vice Konungens Hofstat, och att fastställa dea Kongliga Famillens apanage, som dock ic-- ii5

ke får bestå 1 fäst eg«ndom; att låta sig. föreläggas den i Norrige varande Regeringens protocoller, alla offentliga handlingar och documenter (egentligen militära commandomal undantagna) samt verifierade afskrifter eller extracter af de inför Konungen, i den Norrska StatsMinistems och de i Sverige varande tvänne Norrska StatsRåds närvaro , förda Protocoller, eller der ingifna offentliga Handlingar; att låta sig meddela de förbund och tractater, honungen å Statens vägnar med främmande magter ingått, hemliga artiklar undantagna, hvilka likväl ej°må strida mot de offentliga; att i Stats- affäi-

rer inför sig fordra till svaromål en qch hvar, utom den Kongliga famillen- gällande likväl icke detta undantag för de Kongliga Prinsarna, S2 vida de bekläda apdra ämbeten än ViceKonungens; att revidera interims- gage- och pensions - listor, och

J

dervid göra de förändringar, som' nödige finnas; att utnämna] fem Revisorer, som årligen skola genomse Statens räkenskaper, ochÆftdrag af de samma genom trycket utgifva ; att naturaliöera främlingar. Hvarje lag-förslag föredrages först Odels-Thinget, och om det deraf antages, pröfvas af Lae;-Thinget , som aptiegen bifaller eller förkastar detsamma» 1 det sednare fallet återremitteras förslager med anmärkningar till OdelsThinget, som antingen låter förslaget hvila, eller återsänder det till Lag-Thinget med eller utan förändring. När ett forsla? ifr ån OdelsTinget tvänne gånger varit LagThinget förelagdt, och derifrån andra' gången remitterasmed afslag, träder hefa StorThinget tillsammans* och med två tredjedelar af dess roster afgör forslaget. Ett sådant fattadt besluta öfverlemnas till Ko-nuügens sanction. Om Konurtgen densamma beviljar, gäller det såsom lag; i vidrigt fall återsändes det till StorThinget. Skulle det af trenne på hvarandra följande StorThing antagas, gäller det såsom lag, utan Konungens sanction. _ StorThinget kan vara samladt i tre månader , men ej längre, utan Konungens tillåtelse. Alla lagar utfärdas på Norrska språket. Till de forfattningar , som röra Stor-Thingets enskilda åtgärder, fordras ej Konungens sanction. StorThinget kan inhämta Högsta Domstolens betänkande rörande juridiska ämnen. StorThin-gets sammankomster hållas för öppna dörrar, utom när det sjelft annorlunda besluter. Den som störer StorThingets frihet och säkerhet gör sig skyldig till förräderi emot Fäderneslandet.

3:0 Om den Lagskipande Magten.

LagTbingets ledamöter i förening med Högsta Rätten utgöra en RiksRätt, som i första och sista in-stancen kan ställa till ansvar ledamöter af Stats-Rådet och Högsta Rätten , och bedöma förbrytelser mot StorThingets Ledamöter. 1 andra mål dömmer Högsta Rätten i sista instancen. Den utgöres af 1 Justitiarius och 6 Ledamöter,

hvartill i KrigsRättsmål adjungeras tvänne högre Officerare.

4:0 Allmanna Stadganden.

Dessa innehålla vilkoren för Ämbetens tillsättande,Vissa stadgar till den personliga säkerhetens, tryckfrihetens , besittningsrättens och näringsfrihetens bevarande, om penninge-verkets förvaltning , och om sattet huru ändring i Grundlagen må kunna

verkställas.

RiksActen är en af Konungen, Sveriges Ständer och Norriges StorThing inbördes afgifven försäkran, hvarigenom bägge rikenas constitutionella forhållanden sins emellan bestämmas. Deri stadgas sålunda bägge rikenas förening, Succesions-Ordningen, huru förhållas bor, när Konunga-ätten utslocknat, och bägge rikenas representanter till Konunga- eller Thronföljare- val böra sammanträda, huru regeringen skall skötas, när Konung är omyndig, och huru Förmyndare skall tillsattas, samt huru förfaras bör vid alla de tillfallen, då , enligt Sveriges och Norriges Grundlagar, Rikets styrelse af bägge rikenas StatsRäder skall föras.

Allmän Lag.

j

För Civil- och Criminal-lagskipningen gäller Nor-riges Lag, utgifven år 1687, och införd genom Kongl. Förordningen af den 14 April 16SS, jemte tid efter annan deröfver faställda förklaringar. Norriges Kyrko-Ritual, som redan år 1685 utgafs, infördes genom samma Förordning.

Verkställande Magt.

Konungen utöfvar ejsam den verkställande mag-- IIS —

téa, och näst honom och i hans namn Norriges StatsRàd, hvars pligter, rättigheter och ansvarig-het for öfrigt likna det Svenska StatsRådets. Förvaltningen af de allmänna ärenderna är fördelad mellan 7 si kallade Departementer, neml. 1:0 Departementet for Kyrko - Ärenderna och allmänna undervisningsverket. l\o For Justitiæ - Ärenderna. 3:0 For Police-Ärenderaa. 4:0 For Camera!- och Oeco-nomie - Ärenderna. 5:0 For Finance - Handel- och Tullväsendet. 6:0 For Landarméen , och 7:0 For Sjöväsendet.

Konwngens RiksStåthållare residerar i Christiania, hvarest äfven StorThinget samlas.

I Juridiska mål dömmer Högsta Rätten i sista in-stancen , och äger derifrån intet vad rum.

Näst Konungen utöfva 4 Stifts-Amtmän den verkställande magten, i alla verdsliga, Ecclesiastika, Justitiæ- och Cameral-mål. Norrige har 4 Stiftsöfver-rätter, hvari Stifts-Amtmannen, utan votum, föra ordet, hvilka residera en i hvart Stifts hufvudstad, bestående hvardera af en Justitiarius och tvänne Assesorer, och hvilka äga att dömma i den andra instancen, utan att det mindsta befatta sig med dea verkställande magten. Härtill må äfven räknas de I Grefskapen befintlige tvänne Öfver-Birke - Rätter.

Stiften äro indelade i Amt, inom hvilka Amtmannen hafva befattning trrèd Cameralverket. Amten äro fördelade i Fögderier, under uppsigt af Fogdar.Norriges f or de Ini ng, Stader och nicirh värdiga orter.

Norrige ar fördeladt i fyra Stift, neml. Ag-

gershuus Stift, Christiansands Stift, Bergenhuus Stift och Trondhjems Stift. I Ecclesiastikt afseende utgör Nordlanden ett särskildt Stift, under en egen Biskop, men det är i afseende på den verldsliga sty-relsen horande under Trondhjems Siifr.

Aggershiius Stift innefattar, utom flera mindre Landskap, såsom Land, Husum, o. s. v. de större och märkvärdiga Landskapen Guldbrands-dalen, Hedemarken, Österdalen, Valders, Hallingdalen, Ringerike, Toten och Hadeland, Follviig, Ro-merigerne, Smaalenen, Nedra Teilemarken , snmt Grefskapen]arlsberg och Laurvig.

Derta Stift är indeladt i 6 Amt och 16 Fögderier , neml. a) Aggershuus Amt, omfattande Aggtrs och Follviigs, Nedra Romeriges och öfra Romerigts Fögderier, b.) Smaalenens Amt, innefattar de Mosse, Onsoe, Tunoe,

Aabygde och Hvaloes Fögderi, Rackestads, Heggens och Frolands Fögderi, samt Idde och Markers Fögderi, c) Hedemarkens Amt, omfattande Uedemarkeus, Sol'er och Onda-lens, samt öster dalens Fögderier, d) Christianias Amt, omfattande Tote.ns och Hadelands, Valders och Biri, samt Guldbrandsdalens Fögderier, e) Bus-kerifds Amt, innefattande Hallingdals och Kiugeri-120 —

kes, Nummedals och Sandsvärdst Eger, Lier och Buskeruds Fögderier, f) ßradsbergs Amt, omfattande det i Christiansands Stift belägna Öfra Tetle-marken, Nedra Tellemarken, samt Grefskapen Jarlsberg och Laurvigs hvilka egentligen stå under sin egen StiftsGrefves jurisdiction

Följande öar höra under detta Stift. Hvaloame vester om ^maalenen, Hankåe, Rouoe , Bastoe och Haane, i Christiania fjorden, Langöe och Bjornåe vid Drams fjord, Boller öarne, Nötter de, Tjornoe vid Tönsbergs fjord, Jomfrueland, Odderoe, Braat* oe, Krageroe, utanför Nedra Tellemarken.

Städer,t

Christiania, den Norrska Regeringens sate, belägen vid Christiania fjorden. Litet nedanföre låg fordom den redan år 1060 anlagda staden Opsloe, men sedan den afbrändes, anlades Christiania år 1624 af Konung Christian 4, nedom Fästningen Aggershuus. Det fordna Opsloe, nu mera kal. ladt den gamla staden, utgör en af Christianias förstäder, hvarest Stiftets Biskop residerar. Folkmängden, som vid sista beräkningen år 1801 be-steg sig till 9699 personer, anses för det närvarande, förstaderna inberäknade, utgöra omkring 14000 menniskor. Här finnes ett Universitet, en lärd Skola, en Land Militaire-Cadet-Academie, och flera offentliga inrättningar.

Moss, på östra sidan om Christiania fjorden,vid Mosse elfs utlopp. Der finnas ganska betydliga Jern - Mnnufactur - verk och Sågverk- Bruksfolket oberäknadt, stiger antalet at stadens invånare till omkring 1400 personer.

Fredriksstad, en befästad Stapelstad vid Glöm-mens utlopp, ar.Iagd af Konnng Fredrik 2 år 1567, i stället för den uppbrända gamla Staden Sarpsborg. Dess folkmängd stiger knappt till 1800 personer.

Fredrikshall, en Stapelsrad vid Tistedals elfvens utlopp i Svinesund, med nära 3300 invånare. Den är skyddad af Bergfästningen Friedrichsteen, med ae trenne dertill horande Fästni gs-verk. Dess handel och manufacturer äro betydliga.

Drammen, vid Drammens fjord,' är ett gemensamt namn for trenne mindre städer: Bragernås, Stromsoe och Tången, hvilka tillsammans hafva omkring 10,000 invånare. Här finnes en säker och beqväm hamn, hvarifrån en ganska betydlig utskeppning göres af trädvaror, i synnerhet af bjelkar. Staden har åtskilliga goda fabriker.

Holmstrand, i Grefskapet Jarlsberg, på vestra sidan af Christiania fjorden, med omkring 900 innevånare. Staden utskeppar trädvirke och tjära. I trakten häromkring finnas betydliga marmorbrott.

Tonsberg, den äldsta stad i Norrige, belägen i Grefskapet Jarlsberg, har omkring 1600 invåna-re, drifver skeppsbyggeri och betydlig handel. I dess grannskap låg fordom det af K. Christian 2 ödelag-— 122 __

da Slottet Tonsbergshuus, och nu Slottet tfarlsberg samt Saltverket Vallie.

Laurvigs i Grefskapet Laurvig, har nSgot öfver 1200 innevånare, som drifva handel med jern-och trädvaror. I trakten deromkring ligga betydliga Jern-Manufactur.verk. Nära en mil derifrån ligger en liten Fästning, Fredriksvärn kallad, som har en hamn för den Norrska flottan.

Kragerö, vid Nordsjön, i Nedra Tellemarken, har omkring 1800 invånare, en god hamn, ett Skeppshvarf, och drifver förmånlig handel med trädvaror.

Skeen, äfven belägen i Nedra Tellemarken, räknar 1800 invånare. Derunder lyda lastage-platserne Brevig, Langesund och Porsgrund, med tillsamman omkring 3000 invånare, som idka Skepps* byggeri och handel.

Kongsberg, en bergsstad, en half mil ifrån Kongsbergs Silfververk, som anses hafva 6800 invånare. I dess grannskap ligger äfven Modums Koboltverk.

Kongsvinger, en bergfästning vid Glommen.

Bland märkvärdiga orter må här äfven nämnas Eidsvold, ett Jernbruk, beläget i .öfra Romerige, hvarest Norriges nuvarande Grundlag först antogs af Riksförsamlingen år 1814,

Christiansands Stift, (som fordom kallades Stavangers.) innefattar Landskapen Öfra Tellemarken,_ 123 _

Raaböjgdelaget, Lister och Manda!, Nedenäs, Jed-dern , Dalerne oeh Ryfylke. Det är fördeladt i tre Amt, samt 7 Fögderier, neml. a) Nedenäs Amt, omfattande Nedenäs och Raabojgdelagets Fögderier , b) Listers och Mandals Amt, omfattande Listers och Mandals Fögderier, c) Stavangers Amt, omfattande Jedderns, Dalernes och Ryfylke Fögderier.

Följande öar höra under detta Stift: Borie, Tverdalsoe, Flagstadöe, Molloe, Hit ter oe, Eg er de , Hvidingsoe, Mosteroe, Rannissoe t Findoe, Stjernoer, Stor Buken och Karmöe.

Stader.

Christiansand, en befästad sjöstad, vid Torris. dals • elfvens utlopp i Nordsjön , som anses hafva 5000 invånare, och idkar Skeppsbyggeri, samt en, i synnerhet i krigsrider, betydlig handel. Den har en säker hamn, försvarad af Fästningen Christiansholm.

Arendal, har omkring 1700 invånare, betydliga Skeppsbyggerier, och drifver handel med jern- och trädvaror. Derunder hör lastageplatsen Lillesund.

Grimstad, en liten sjöstad.

Öster Risoe, har en god hamn och omkring 1300 invånare. Dess näringar äro fiske och handel. Lastageplatsen Tvedestrand lyder derunder.

Mandal, vid Mandalselfvens utlopp i Nordsjön, med hamnen Klevent drifver handel med trädvaror, lax och hummer. Der räknas omkring 32©® Invånare.

Feirsund, vid Nordsjon, har éoo invårøre, hvfl-_ 124 _

kas förnämsta näringsfång är fiske. Derunder hor%

hamnarne Egväg, Lushavn, och Thorshavn.

Flekkefjord, med 700 invånare, som drifva lika tiaringar med Farsun-ds. Derunder lyder lastage» platsen Eggersund, som har 700 invånare.

Stavanger, en af Norriges äldsta städer. Den bar omkring 2400 invånare. Dess hamn är god, ocb handeln, i forhällande till stadens storlek, betydlig-

Bergenhuus Stift innefattar landskapen Sund-hordlån , Nordkordldn, littré och Inre Sogn, Sund-fjord och Nordfjord, Hardanger och Vos, samt Baroniet Rosendahl. Det är fördeladt i 2 Amt och 4 Fögderier, neml. a) Södra Bergenhuus Amt, om. fattande Sundhordläns och Hardangers , samt Nord-hordläns och Vos Fögderier. C.) Norra Bergenhuus Amt, omfattande Yttre och Inre Sogns, samt Nordfjords och Sundfords Fögderier.

Under detta Stift hora följande oar: Fjårtoftoe ,

Flemsoe, Haramsoe, Lepsoe, Vigeroe , Suloe, Ha• reidland, Gurskoe, Vaagsoe, Bremangerland, Hatte-oe, lndre och Tttre Sulen, Fosenoe, Radoe, Hal-senoe, Askoe, Sartoroe, Höfter en, Rixteren, Tysnds-oe, Storoe, Halsnoe, Moster oe och Bommeloe.

Stad.

Bergen, belägen vid en vik af Nordsjon, kallad Bergens Wong, i en dal o.mgifven af sju hoga berg.— 12? —

- Dess hamn är försvarad af Fästningsverken Cbristi-ansholm, Sverrisborg, Communen och slottet Ber-genhuus, samt batterierna pä Nordnäs och Fredriksberg. Staden anlades 1070 af Konung Olof Kyrre, och skall i fordna dagar hafva varit större och folk-rikare. Den har undergått 7 totala eldsvådor. Dess folkmängd raknäs tili något öfver igooo itienni-skor. Bergen drifver en ganska betydlig handel, förnämligast med Fiskvaror.

Trondhjems Stift innefattar, ütani några mindre, de betydligare Landskapen Numme dalen, Inder oe , Fosen, Stor dalen , Strinden och Sälbodalen, ürke och Gituledalen, Nordmäer, Romsdalen, samt Nordlanden och Finnmarken. Nordlanden bestar af flera så kallade Bygder och de tvänne fruktbara districterna Salten och Helgeland. Finnmarken indelas i det egentliga Finnmarken och Lappland, åtskilda genom benämningarna Östra och Vestra Finnmarken. Trondhjems Stifb är fördeladt i fem Amt och' 13 Fögderier: neml. a) Romsdals Amt, omfattande Romsdals, Sundmöers och I>Jordmöers Fögderier, b) Södra Trondhjems Amt, omfattande Orke och Guuledals, Strindens och Sälbo, samt Fo-sens Fögderier, c) Norra Trondhjems Amt, omfattande Stor- och Värdals, Inderöens och Nummedals Fögderier. d) Nordlc.ndens Amt, omfattande Helgelarøti, Saltens , Loffodens, Westeraalens och A.ideaäs Fog-__ 126 —

derier. e) Finnmarkens Amt, omfattande Tromsens och Seniens, samt Finnmarkens Fögderier.

Under detta Stift höra följande öar:

Loppen, Sliden, Stjernoe, Soroet Qualsoe, Ma. geroe, Arenoe, Fånen, Ringvardsde, Tromsoe, B valde, Senien, And de, Hindöe, Langöe, ost-waa-gen ‡ Vest - waagen, Flagstadöe , Moskenesàe, ilfo • s&øm , (mellan hvilka bägge sistnämnde den ryktbara vattuhvirfveln Malström är belägen^), Färde, Rosto£, Tränen, Meloe , Rodde, Lur oe, Donnade, Alstende, Tiotoe, Fegenöe, Lekoe, Indre och Figten, Ci - o^, Otteroe, Froyen, Dolmde, Bitter en, Smdlen, Skarsoe, ErtvaagSe, Tusteren , Lndlandet, Nordlandet, Kirh landet, Fredöe, Auer Se, Aggerot och Haroe.

Städer.

. Trondhjem, fordom Nidaros, belägen vid Nid-elfvens utlopp i Trondhjems-fjorden. Denna stad, anlagd af Konung Olof Tryggvason , har varit många Norrska Konungars residens. Den är befästad genom fästningsverken Chistiansfeld, Möllenberg, Christiansten och Munkholmen. Efter en af Konung Olof den Helige byggd, ofantligt stor Dom-kyrka, återstår nu allenast Choret och det östra Korset , som ett minnesmärke af dess fordna storhet. Det Kongl. Norrska Vetenskaps-Sällskapet har .här sitt säte. Staden atises hysa omkring 9,000 invånare , t som nära sig af handel, sjcfart ochhandtverkerier. Den utförer koppar, bräder, timmer , sill, fisk , tran , tjära , skinnvaror och qvarn; stenar.

Christiansund belägen p5 uddarna af trenne öar, kallade Indlandet, Kirklandet och Nordlandet. Invånarnes antal räknas till omkring 170a Staden bar en rymlig hamn och drifver förmänlig sjöfart och handel med fisk, trädvaror och tjära.

Malde, belägen vid Romsdalsfjord, har allenast 800 Invånare , och drifver handel med träd- och fisk-varor samt victualier. Den har en säker och god hamn.

RSraas, en bergsstad, med omkring 3000 invSna; re. Derinvid ligger Norriges vigtigaste koppargrufva , som drifves af ett bolag.

Bodoe, pä en ö utanför Saltens district, för» ut lastageplats, men enligt ett 1816 fattadt beslut försedd med Stadsprivilegier.

TrowsSe, en köping, belägen på en holma i sundet mellan öarna Tromsöe och Hvalöe.

Hammerfest, en köping , belägen pä Hvalöen, och Vardney försvarad af Vardoehuus fästning. Dessa köpingar drifva handel med fiskvaror, tran, eiderdun och skinnvaror.

Religiqnetis och Kyrkans vård ar anförtrodd It 5 Biskopar. Aggershwus , Christiansands och Bergens-a 22g —

gens Stift, hafva hvart sin Biskop, men Trondhjems Stift är fördeladt mellan tvänne , då Nord-landen och Finnmarken stå under en egen Biskops öfverinseende. Dessa Biskops • Stift äro underdela--de i Prosterier, sålunda:

1 Aggershuus Stift . ifl Prosterier. Ghristiansands Stift . jo. —

Bergens * . 8. _

Trondhjems . .8* — Norülandens och Finnmar-~ kens * i (>. _

Tillsammans 50 Pro«terier. Allmänna Läroverk och anstalter till Vetenskapernas b ef or dr ande.

•3|h{WQ 1 13V ID "

Norrige har ett i Christiania nyjigen anlagdt Universitet. I hvarje Stift • stad finnes en lärd SkP.U., dessutom en lärd 5ko!a i Drammen, en Real • Skola i Trondhjem , samt i alla städer en Skqtø for allmänna undervisningen, och i hvar Kyrksocken en Skolmästare, som undervisar i Christendomen.

I Christiania är en Militaire- Academie för Kongl. Land • Cadet-Corpsen , i Kongsberg ett Bergs-Se. minarium , och i Bergen ett Seminarium till ungdomens undervisning, samt en Navigations-Skola.I Christiania är inrättad en Militär. Academi for Kongl. Landt-Cadett-Corpsen , i Kongsberg ett Bergs-Seminarium, och i Bergen ett Seminarium tjll Ungdomens undervisning > samt en Navigations-Skoja.

I Christiania finnas flera offentliga Bibliothek , och i Bergen ett.

Ett lärdt samfund, kalladt Kongl. Vetenskaps-Sällskapet, finnes i Trondhjem. Ett annat, kalladt Sällskapet for Norriges väl, har till föremal att befordra Åkerbruk, Industri och Näringsr i allmänhet.

Den juridiska Lagskipningen.

Den allmänna Lagskipningen är i Städerna, med fä undantag, anförtrodd åt Byefogden. På landet förrättas den af så kallade Sörenskrifvare, som inom vissa bestämda Tingslaug, biträdde af 4 Laugrättsmän, hvilka såsom vittnen öfvervara rättegången , afdoma alla civila och criminela mål. I vissa bestämda fall sitta med Domarena 4 Med-domsmän, hvilka äfven äga rosträttighet. Under Sorenskrifvaren lyder Länsmannen. I alla orter finnas Förliknings • Commissarier, hvilkas pligt det är att medla mellan stridande parter; och kan in-gen enskild rättegång vid Ting göras anhängig, innan den hos en Förliknings-Commission varit pröfvad, och försök gjordt att densamma genom förlikning nedl%ga.

1 Kongsherg finnes ett Öfver • Bergsnmt, och Bergs - staderna hafva hvar sitt Bergsamt, som utöfva Jurisdictionen öfver Bergslagerna.

Till uppsigten öfver vägarnes vidmagthållande i Norrige äro tillförordnade 3 General- Vågmästare och 7 Vågmästare-

Tullväsendet förvaltas vid Tullkamrarna under uppsigt af Tull»Inspectorer, biträdde af Tull-Cas-seurer och annan underbetjening.

Forsvars- Verk, Alla jordbrukare i Norrige födas Soldater, och utgöra en beväring kallad Landmilice. Efter 7 års tjenst vid Cavalleri, och 5 år vid Infanteri, ingå de i Landtvärnet på sex àr, och äro sedermera förbundne att endast vid infallande krig göra tjenst. Vid 40 års ålder upphör denna förbindelse. Städs-boer, som icke förvärfvat borgare-rätt, kunna af styrelsen uppbådas till tjenstgöring till sjös. Ingen kan anvärfvas till krigstjenst fore 27, eller efter 36 $rs $lder. Norriges linietroppar utgöra 12,000 man.

Norrige har en betydlig Skärgårdsflotta och åtskilliga krigsbriggar, hvarjemte större krigskepp äro under byggning. Kusterne äro indelade i så kallade Sjölægder, hvarifrån de utskrifvas, som äro skyldige att tjena till sjös. Deras pligt inskränker sig till 5 års tjenstgöring på Norriges krigsfartyg. Sedan de fyllt 30 år, äro de ifrån all vidare tjenst-pligt fritagne.Utom de förut nämnda befästade Städer, finnas till Norriges försvar åtskillige fästningar och skansar anlagde. Ibland de förra må här allenast rämnas Kongsvinger och Vardoehus.

Statens Inkomst er-Sedan alla äldre forfattningar om beskattningen blifvit'upphäfne, är, genom Forordningen af den E Julii igitf, statens beskattning fastställd till ett visst belopp , i män af inkomst och olika näringsgrenar. Staten har dessutom inkomst af stämpeln på Papper och Spelkort samt Tullafgifterna, äfvensom en gemensam allmän skatt är påbuden.

Uppbörden förrättas i Städerna af Byefogdert eller af Magistraten, på Landet af Fogdarna. 1 Gref-skapen kallas Uppbördsmännen Amtsförvaltare. I Christiania, Trondhjem och Bergen, äro de Depo. sitions-Cassor (Ränterier) , hvarest uppbörden nedsattes, och hvarifrån statens utgifter sedan ut-assigneras.

'Norriges Vapen. Norriges Vapen är ett Lejon med Guldkrona på hufvudet, stående pä en böjd Hillebård., i rödt fält.Rättelser. 6, rad. 14, stär: östra läs: södra

— to, — 18» — Fabe-elfven läs: Faxe-elfven 57, _ 2j, _ högt ^ högst

«_ 5 5» — 30, — 9 mil _ 2 mil

— 57, — 24, _ flesta flesta ställen

— 102, _ 8, _ Alter _ Alterns fjerd

— — 16, _ hvardanger ___ Hardanger